

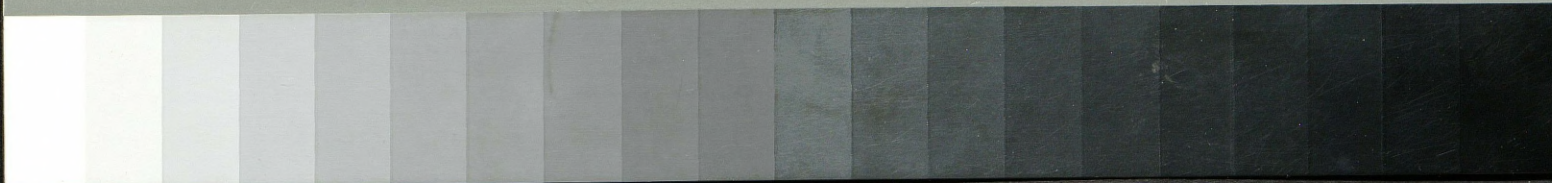

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

ZAŁĄCZNIK NR 3. DO „PRZEGLĄDU IN

ENCKIEGO” NR 4 (14).

Mjr int. dypl. mr STANISŁAW ŻELASKI

USTAWODAWSTWO WOJENNE

Z PUNKTU WIDZENIA POTRZEB SŁUŻBY INTENDENTURY

CZĘŚĆ II.

La 15

15

R S Z A W A 1 9 3 6

Mjr int. dypl. mr STANISŁAW ŻELASKI

USTAWODAWSTWO WOJENNE

Z PUNKTU WIDZENIA POTRZEB SŁUŻBY INTENDENTURY

CZĘŚĆ II.

La 15

15

R S Z A W A 1 9 3 6

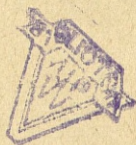
Mjr int. dypl. mr STANISŁAW ŻELASKI

c 143

USTAWODAWSTWO WOJENNE

Z PUNKTU WIDZENIA POTRZEB SŁUŻBY INTENDENTURY

CZĘŚĆ II.

32473/2

OSOBISTE ŚWIADCZENIA WOJENNE.

Już w ubiegłej wojnie światowej zmagaly się nie poszczególne armie, jako emanacje państw walczących, lecz całe narody przy użyciu maksimum swych środków moralnych i materialnych. W ten sposób zrealizowane zostało częściowo hasło „narodu pod bronią“.

W przyszłej wojnie jednak ten wysiłek narodów będzie jeszcze daleko większy wskutek nadzwyczajnego rozwoju lotnictwa i broni pancерnej i spowodowanego tym przewrotu w dziedzinach taktyki i zaopatrywania.

Wysiłek ten będzie mógł być osiągnięty tylko pod warunkiem, że będzie z góry przewidziany i przygotowany.

Realizacja tego wysiłku zależeć będzie w dużej mierze od racjonalnego przygotowania mobilizacji personalnej i materiałowej kraju. Do tego celu potrzebne są, między innymi środkami, również i dobre podstawy prawne, które powinny być zawczasu ogłoszone.

Co się więc tyczy dziedziny mobilizacji personalnej, wiadomo, że u nas te podstawy prawne są już dawno przygotowane w następujących aktach ustawodawczych:

- 1) w ustawie o powszechnym obowiązku wojskowym z dnia 23 maja 1924 r. — Dz. U. Nr 59/33, poz. 445,
- 2) w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z dnia 24 października 1934 r. o osobistych świadczeniach wojennych (Dz. U. Nr 95, poz. 858),
- 3) w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z dnia 24 października 1934 r. o wojskowej służbie pomocniczej (Dz. U. Nr 95, poz. 859).

Na zasadzie tych aktów ustawodawczych zainteresowane władze mogą zawczasu przygotować mobilizację personalną, wyznaczając każdemu obywatelowi (mieszkańcowi co do osobistych świadczeń

wojennych) najwłaściwsze miejsce na wypadek konieczności użycia sił zbrojnych do obrony kraju.

Z uwagi na to, że ustawa o powszechnym obowiązku wojskowym jest wszystkim znana, a do rozporządzenia o wojskowej służbie pomocniczej brak dotychczas rozporządzenia wykonawczego, przedmiotem moich szczegółowych rozważań będzie tylko rozporządzenie o osobistych świadczeniach wojennych.

Zanim jednakże przejdę do komentowania obecnie obowiązującego rozporządzenia, przedstawię pokrótce genezę tego aktu ustawodawczego.

Otóż pierwszym aktem ustawodawczym w dziedzinie osobistych świadczeń wojennych była u nas ustawa z dnia 25 lipca 1919 r. — Dz. U. Nr 67, poz. 401, wydana z uwagi na ówczesną potrzebę wojenną.

W związku z tą ustawą wydany został szereg rozporządzeń ustawodawczych i wykonawczych, a w szczególności:

- 1) rozporządzenie Ministrów: Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrami Skarbu oraz Pracy i Opieki Społecznej o wprowadzeniu obowiązku świadczeń wojennych w celu oczyszczania torów kolejowych od zasp — Dz. U. Nr 87/19, poz. 477,
- 2) rozp. Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych o wprowadzeniu obowiązku osobistych świadczeń wojennych w odniesieniu do pracowników kolei, poczty, żeglugi parowej, telegrafu, radiotelegrafu, telefonu oraz do byłych żołnierzy wojsk łączności — Dz. U. Nr 93/19, poz. 504,
- 3) rozp. Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie wprowadzenia obowiązku osobistych świadczeń wojennych dla zabezpieczenia ruchu Elektryczności Warszawskiej — Dz. U. Nr 22/20, poz. 123,
- 4) rozp. Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych w przedmiocie powołania lekarzy, sanitariuszy itd. do osobistych świadczeń wojennych — Dz. U. Nr 13/20, poz. 72,
 - w przedmiocie ich wynagrodzenia — Dz. U. Nr 17/20, poz. 87 i 94/20, poz. 624,
 - w przedmiocie wynagrodzenia dentystów — Dz. U. Nr 96/20, poz. 636,

- 5) rozp. Rady Obrony Państwa w przedmiocie pociągania ludności do osobistych i rzeczowych świadczeń wojennych przy akcji ewakuacyjnej — Dz. U. Nr 64/20, poz. 425,
 - 6) rozp. wykonawcze Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych do ustawy z dnia 25 lipca 1919 r. o osobistych świadczeniach wojennych — Dz. U. Nr 64/20, poz. 428,
 - 7) rozp. Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych w przedmiocie uprawnień władz wojskowych w zakresie powoływania ludności do osobistych i rzeczowych świadczeń wojennych — Dz. U. Nr 67/20, poz. 457,
 - 8) rozp. Rady Obrony Państwa w przedmiocie uzupełnienia przepisów art. 20 i 21 ustawy z 25 lipca 1919 r. o osobistych świadczeniach wojennych — Dz. U. Nr 81/20, poz. 541,
 - 9) rozp. Ministra Spraw Wojskowych i Ministra b. Dzielnicy Pruskiej w sprawie mocy obowiązującej postanowień rozporządzenia wykonawczego Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych do ustawy z 25 lipca 1919 r. o osobistych świadczeniach wojennych na obszarze b. Dzielnicy Pruskiej — Dz. U. Nr 81/20, poz. 549,
 - 10) rozp. Ministra b. Dzielnicy Pruskiej w sprawie częściowej zmiany niemieckiej ustawy o świadczeniach wojennych z dnia 13 czerwca 1873 r., regulujące między innymi sprawę wynagrodzenia za podwozy i woźniców — Dz. U. Nr 33/21, poz. 201.
- Ponadto w związku z tą ustawą Minister Spraw Wojskowych ogłosił następujące zarządzenia:
- a) w sprawie powołania do osobistych świadczeń wojennych pracowników Drukarni Państwowej w Warszawie — Dz. U. Nr 93/19, poz. 3610 i 3611,
 - b) w sprawie zaprowiantowania osób powołanych do osobistych świadczeń wojennych — Dz. U. Nr 30/20, poz. 684,
 - c) przepisy dyscyplinarne dla osób powołanych do osobistych świadczeń wojennych — Dz. Rozk. Nr 31/20, poz. 699,
 - d) instrukcja do rozporządzenia wykonawczego o osobistych świadczeniach wojennych — Dz. Rozk. Nr 3/20, poz. 700,
 - e) w sprawie wynagrodzenia za osobiste świadczenia wojenne koło robót fortyfikacyjnych w województwie warszawskim i w m. st. Warszawie w czasie od 11.VI. do 11.IX.1920 r. — Dz. Rozk. Nr 39/20, poz. 850.

Co do praktycznego zastosowania tej ustawy wiadomo, że aczkolwiek art. 22 przewidywał jej wejście w życie z dniem ogłoszenia, a więc z dniem 20.VIII.1919 r., to jednak w rzeczywistości zaczęła

ona obowiązywać stopniowo w miarę rozciągania jej mocy obowiązującej na poszczególne połacie kraju, a więc na obszarze b. dzielnicy pruskiej dnia 17 lipca 1920 r. (Dz. Urz. Min. b. dz. pr. Nr 38, poz. 232), na ziemiach wschodnich 19 kwietnia 1921 r. (Dz. U. Nr 45, poz. 270), na ziemi wileńskiej 19 października 1922 r. (Dz. U. Nr 97, poz. 890), a w województwie śląskim 6 maja 1924 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 460).

Do czasu wejścia w życie tej ustawy w poszczególnych połaciach kraju obowiązywały dawne rozporządzenia dzielnicowe w przedmiocie świadczeń wojennych.

Ustawa ta została zmieniona częściowo (co do artykułów 1, 3, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 18, 20 i 21) rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 czerwca 1927 r. (Dz. U. Nr 51, poz. 456).

Jednolity tekst tej zmienionej ustawy ogłosił Minister Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości w formie załącznika do obwieszczenia z dnia 9 czerwca 1929 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 138).

Obecnie sprawę osobistych świadczeń reguluje u nas rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. Nr 95, poz. 858) oraz rozporządzenie wykonawcze Ministrów: Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych, Opieki Społecznej oraz Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 27 stycznia 1936 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 152), które stanowić będą przedmiot niniejszego komentarza.

W związku z tym komentarzem zaznaczam na wstępie ze względów formalnych, że:

- a) artykuły (art.) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej drukowane są tłustym drukiem i oznaczane bieżącymi cyframi arabskimi,
- b) paragrafy (§§) rozporządzenia wykonawczego drukowane są garmondem na interliniach i oznaczane również bieżącymi cyframi arabskimi, przy czym po każdym artykule podane są §§ do niego się odnoszące,
- c) uwagi (komentarze) do poszczególnych artykułów i paragrafów drukowane są garmondem bez interlinij po odnośnych artykułach lub §§ rozporządzenia wykonawczego i oznaczane bieżącymi cyframi rzymskimi do każdego artykułu oddzielnie.

Artykuły, paragrafy i ustępy, do których te uwagi się odnoszą powoływane są z lewej strony tych uwag.

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 24 października 1934 r.

o osobistych świadczeniach wojennych.

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 15 marca 1934 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 28, poz. 221), postanawiam co następuje:

Art. 1.

(1) Z chwilą wybuchu wojny lub zarządzenia mobilizacji powstaje z mocy samego prawa na obszarze całego Państwa obowiązek ludności wykonywania na rzecz Państwa za wynagrodzeniem robót i usług, bezpośrednio lub pośrednio potrzebnych do obrony Państwa (świadczenia osobiste).

(2) Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia wprowadzić obowiązek świadczeń osobistych, bądź na całym obszarze Państwa, bądź też w poszczególnych jego częściach w przypadkach:

- 1) gdy wymaga tego interes obrony Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów;
- 2) na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych, gdy w przypadku zarządzenia przez Ministra Spraw Wojskowych ćwiczeń, mających na celu sprawdzenie sprawności stawiennictwa rezerwistów lub sprawności mobilizacyjnej, władze administracji ogólnej pośrednio współdziałające w tych ćwiczeniach nie posiadają odpowiednich środków własnych do wykonania zadań, związanych z temi ćwiczeniami.

Do art. 1.

§ 2. (1) Powstanie obowiązku osobistych świadczeń wojennych z mocy samego prawa (art. 1 ust. 1) podaje powiatowa władza administracji ogólnej do publicznej wiadomości, wskazując dzień, od którego ten obowiązek wchodzi w życie.

(2) Podanie do publicznej wiadomości następuje w drodze obwieszczeń, które należy rozplakatować w siedzibie powiatowych władz administracji ogólnej oraz w siedzibie zarządów gmin. Poza tym podanie do publicznej wiadomości powstania obowiązku osobistych świadczeń wojennych może nastąpić przez ogłoszenie w sposób przyjęty zwyczajowo w danej miejscowości.

§ 3. (1) Wprowadzenie obowiązku osobistych świadczeń wojennych z mocy rozporządzenia Rady Ministrów (art. 1 ust. 2) podaje się bądź to do publicznej wiadomości w sposób, określony w § 2, bądź też tylko do wiadomości interesowanych za pomocą pism (nakazów), skierowanych bezpośrednio do obowiązanych do osobistych świadczeń wojennych.

(2) O sposobie podania do wiadomości wprowadzenia obowiązku osobistych świadczeń wojennych na podstawie art. 1 ust. 2 rozstrzyga Minister Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

§ 4. W obwieszczeniach, ogłoszeniach oraz w pismach dotyczących obowiązku osobistych świadczeń wojennych, należy wskazać na odpowiedzialność karną i dyscyplinarną z powodu niedopełnienia obowiązku osobistego świadczenia.

do art. 1. I. Wybuch wojny. Wojna wybucha z momentem
ust. 1. rozpoczęcia działań wojennych. Wybuch wojny poprzedza przeważnie „wypowiedzenie wojny“, to jest oświadczenie jednego państwa drugiemu państwu o postanowieniu wszczęcia działań wojennych.

Wypowiedzenie wojny może być warunkowe w formie noty pisemnej lub ustnej, t. zw. „ultimatum“, w którym jedno państwo oświadcza drugiemu, że niespełnienie w ciągu określonego czasu konkretnych żądań pociągnie za sobą rozpoczęcia działań wojennych (w ten sposób wybuchła wojna Austrii z Serbią w 1914 r.).

Często jednak wojny rozpoczynają się na skutek faktycznego podjęcia kroków nieprzyjacielskich, a więc bez jej wypowiedzenia (np. wojna rosyjsko-japońska 1904/1905 r., a ostatnio wojna włosko-abisyńska).

Wszczęcia wojny bez wypowiedzenia zabrania umowa haska z 1907 r., obowiązująca Polskę od 9 lipca 1925 r. (Dz. U. Nr 21/27, poz. 159).

U nas w myśl art. 12 Konstytucji o wojnie i pokoju stanowi Prezydent Rzeczypospolitej. Zgodnie z art. 14 ust. 1 akt wypowiedzenia wojny winien być podpisany również przez Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych (Art. 50 dawnej konstytucji postanawiał, że Prezydent Rzeczypospolitej może wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za uprzednią zgodą Sejmu).

II. Mobilizację zarządza Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych (art. 87 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym z dnia 23 maja 1924 r. — Dz. U. Nr 60/33, poz. 455). Zmobilizowaniu może ulec całe wojsko lub marynarka wojenna albo też tylko ich część, a zatem może być zarządzona mobilizacja ogólna lub częściowa. W art. 1 ustawodawca miał na myśli oba te wypadki. Wy-

nika to bowiem z art. 2, który w ustępie 1 stanowi, że obowiązek świadczeń osobistych trwa przez czas pozostawania wojska lub marynarki wojennej (ich części) w stanie wojennym lub zmobilizowanym.

Ustawa z 25 lipca 1919 r. wyraźnie ustalała, że obowiązek świadczeń wojennych powstaje z chwilą zarządzenia bądź ogólnej, bądź częściowej mobilizacji, w nowym rozporządzeniu więc sprawa ta nie uległa zmianie.

III. Z mocy samego prawa. Wyrażenie to oznacza, że z chwilą nastąpienia wydarzeń, wymienionych w ustępie 1 art. 1 (wojna lub mobilizacja), powstaje jednocześnie obowiązek wykonania świadczeń osobistych bez potrzeby wydawania dodatkowych zarządzeń lub ustalania w drodze ustawodawczej lub wykonawczej nastąpienia tego obowiązku (tak, jak w ust. 2 art. 1).

Ustanowiony w § 2 nakaz publikacji nie ma charakteru twórczego, konstytutywnego, lecz tylko deklaratywny, informacyjny. Celem jego jest jedynie podanie do publicznej wiadomości, że obowiązek taki powstał. W razie jednak zaniechania takich publikacji, np. z powodu ewakuacji, okoliczność ta nie przeszkadza w pociąganiu ludności do świadczeń wojennych.

Inaczej jednak ma się sprawa ze świadczeniami, wynikającymi z ustępu 2 art. 1, gdzie brak rozporządzenia Rady Ministrów, należycie ogłoszonego i wydane go na podstawie uchwały Rady Ministrów, czyniłby ewentualne żądania wykonywania świadczeń bezwzględnie nieważnymi.

IV. Świadczenia osobiste to obowiązek ludności wykonywania na rzecz Państwa za wynagrodzeniem robót i usług.

Z tego określenia wynika jasno, że aczkolwiek świadczenia osobiste są płatne, to jednak mają one charakter przymusowy, czyli że w stosunku do niechętnych lub opornych może być zastosowany przymus państwowy.

Możnaby więc sądzić, że postanowienie to narusza podstawowe prawo konstytucyjne do wolności osobistej (art. 95 starej i 68 ustęp 2 nowej konstytucji). W rzeczywistości jednak tak nie jest, gdyż ograniczenie tych wolności ma swoje uzasadnienie w art. 91 dawnej konstytucji, postanawiającym, że: „wszelkie świadczenia na cele wojskowe będą określone w drodze ustawodawczej”. Podobne stanowisko wyrażone jest w ustępie 2 art. 61 nowej konstytucji, w myśl którego: „wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej i świadczeń na rzecz obrony Państwa”.

V. Ludności, to jest mieszkańców Państwa płci obojga w wieku od ukończonych lat 17 do ukończonych lat 60 (art. 4 ustęp 1).

W ustawie z 1919 roku wiek był ograniczony do lat 50.

VI. Na rzecz Państwa, a więc bezpośrednio lub pośrednio w interesie Państwa, to jest nie tylko na rzecz władz rządowych lub samo-

rządowych, lecz również na rzecz wszelkich instytucji, organizacji itp., które pracują na rzecz obrony Państwa (art. 3 ust. 3).

VII. Osobiste świadczenia są wykonywane za wynagrodzeniem. Z tego wynika, że, o ile z jednej strony Państwo ma prawo przymusowo żądać tych świadczeń, to z drugiej strony ma obowiązek te świadczenia wynagradzać na zasadach ustalonych w art. 12 — 18 i §§ 29 — 48.

VIII. Roboty i usługi, stanowiące treść świadczeń osobistych, polegają na wszelkiego rodzaju pracy ludzkiej fizycznej i umysłowej (art. 3 ust. 1). Wyrażenie „roboty i usługi“ to pleonazm, użyty dla podkreślenia jak najszerszego pojęcia pracy, w znaczeniu prawnym bowiem czynności, które wykonywa pracownik na rzecz pracodawcy nazywamy usługami, w życiu potocznym zaś robotami.

Termin „usługi“ obejmuje pojęciowo nieraz większy zakres niż termin „roboty“, a zwłaszcza gdy chodzi o t. zw. usługi wyższego rzędu, np. praca pracowników umysłowych i zawodów wyzwolonych polega na świadczeniu usług, nie podlegających jednak pod pojęcie „robót“ w potocznym znaczeniu tego słowa.

Z definicji świadczeń osobistych wynika również, że roboty i usługi wykonywane być muszą osobiście przez zobowiązanego, nawet wówczas, gdyby zastępstwo przez inną osobę nie wyrządziło żadnego uszczerbku.

IX. Bezpośrednio lub pośrednio potrzebne do obrony Państwa. Ludność może być pociągana nie tylko do sypania szanów, budowy fortyfikacji i dróg polowych, przewozu amunicji i żywności dla armii, które to czynności są bezpośrednio potrzebne do obrony Państwa, lecz na tej podstawie można również powołać do osobistych świadczeń np. urzędników do biur wojskowych, lekarzy do szpitali, aktorów do teatrów żołnierskich itd., a więc do czynności nie mających nic wspólnego z bezpośrednią obroną Państwa.

Art. 1 ustawy z 25 lipca 1919 r. brzmiał nieco odmiennie, świadczenia osobiste miały być bezpośrednio lub pośrednio potrzebne dla celów zaopatrzenia armii i obrony Państwa. Omawiane rozporządzenie słusznie pomija zaopatrzenie armii, gdyż mieści się ono w szerszym pojęciu obrony Państwa.

do art. 1.
ust. 2.

X. Wbrew tytułowi rozporządzenia, z którego zdawałoby się wynikać, że mowa w nim tylko o świadczeniach wojennych, ustęp 2 omawia obowiązek osobistych świadczeń w czasie pokoju. Świadczenia takie nie były znane w pierwotnym brzmieniu ustawy z 25 lipca 1919 r., gdyż dopiero rozp. Prezydenta Rzplitej z 1927 r. wprowadza możliwość zastosowania świadczeń osobistych w interesie obrony Państwa w czasie pokoju.

XI. W drodze rozporządzenia. Świadczenia osobiste z ust. 2 może wprowadzić Rada Ministrów w drodze rozporządzenia, nie wchodzi one więc w życie z mocy samego prawa (porównaj uwagę III).

Rozporządzenie to powinno powołać się na rozporządzenie o świadczeniach wojennych i uchwałę Rady Ministrów, stwierdzającą interes obrony Państwa (punkt 1) lub na zarządzenie Ministra Spraw Wojskowych (punkt 2).

Rozporządzenie takie powinno być ogłoszone w Dzienniku Ustaw a wchodzi w życie ósmego dnia po ogłoszeniu, jeśli samo w treści nie stanowi inaczej (art. 1, ust. 1, pkt. 6 i art. 3 dekretu Prezydenta Rzplitej z 6 września 1935 r. o wydawaniu Dziennika Ustaw Rzplitej Polskiej — Dz. U. Nr 68, poz. 423).

Niezależnie od ogłoszenia w Dzienniku Ustaw władze podają wprowadzenie obowiązku świadczeń do publicznej wiadomości w sposób, przewidziany w § 2.

XII. Interes obrony Państwa. W czasie pokoju Państwo zaspakaja swoje potrzeby zasadniczo w drodze dobrowolnych umów, osobiste świadczenia wojenne mogą więc mieć zastosowanie tylko w interesie obrony Państwa, np. w wypadkach:

- a) trudności najmu robotników, gdy robota jest pilna,
- b) żądania przez nich nadmiernego wynagrodzenia,
- c) ewentualnych strajków w czasie robót, wykonywanych przez robotników z wolnego najmu w interesie obrony Państwa.

XIII. Zarządzenie ćwiczeń przez Ministra Spraw Wojskowych oznacza tzw. próbną mobilizację, manewry lub inne ćwiczenia nadzwyczajne, np. z zakresu mobilizacji gospodarczej kraju.

XIV. Władze administracji ogólnej, współdziałające w tych ćwiczeniach. Z uwagi na to, że mobilizacja personalna oraz mobilizacja gospodarcza kraju odbywa się przy współudziale lub za pośrednictwem władz administracji ogólnej, co wynika z ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym, o wojskowej służbie pomocniczej, o osobistych świadczeniach wojennych i o rzeczowych świadczeniach wojennych, jasne jest, że dla uruchomienia i obsługi całego aparatu mobilizacyjnego potrzebne są środki materialne i liczny personel, który władze mogą uzyskać w drodze powołania na podstawie niniejszego postanowienia (art. 1 ust. 2).

XV. Osobiste świadczenia wojenne na podstawie rozp. Prezydenta Rzplitej o stanie wyjątkowym. Prócz wypadków, podanych w art. 1 omawianego rozporządzenia, osobiste świadczenia wojenne mogą być zarządzane w czasie pokoju na podstawie art. 11 rozp. Prezydenta Rzplitej z dnia 16 marca 1928 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. Nr 32, poz. 307, który opiewa:

„Art. 11. W razie wprowadzenia stanu wyjątkowego może Rada Ministrów upoważnić Ministra Spraw Wewnętrznych do wydawania w porozumieniu z właściwymi Ministrami wyjątkowych rozporządzeń i zarządzeń dotyczących:

- f) zapewniania ludności zaopatrzenia się w artykuły pierwszej potrzeby,
- g) ochrony i utrzymania prawidłowego funkcjonowania: środków komunikacyjnych jako to: kolei, tramwajów, dróg wodnych, dróg publicznych i urządzeń komunikacji lotniczej, łącznie z należącymi do nich urządzeniami, a więc: mostami, tunełami, tamami, śluzami, stacjami, hangarami itp.; środków łączności, jako to: poczt, telegrafów, telefonów, radiotelegrafów, urządzeń sygnalizacyjnych itp., zakładów i urządzeń, obliczonych na zaspokojenie koniecznych potrzeb ludności, jak np. wodociągów, kanalizacji, elektryczności, gazowni, szpitali itp.;

nadto urzędów, instytucyj, zakładów, składów i urządzeń rządowych i samorządowych, a w szczególności: wojskowych lub wszelkich innych, których funkcjonowanie jest potrzebne dla celów obrony Państwa; wreszcie i tych kopalń, fabryk i zakładów przemysłowych, w których nawet krótka przerwa funkcjonowania mogłaby spowodować uszkodzenie urządzeń i unieruchomienie zakładów na czas dłuższy.

W rozporządzeniach i zarządzeniach, przewidzianych w punktach f) i g) można także zarządzić świadczenia osobiste i rzeczowe ludności¹⁾. Do takich świadczeń stosuje się odpowiednio przepisy o świadczeniach na rzecz wojska w czasie wojny ze zmianami, które określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych; rozporządzenie to postanowi, w jakim zakresie świadczenia te będą wynagradzane przez gminy i wsie, o ile chodzi o wypadki, przewidziane w punkcie g), w jakim będą bezpłatne.

Celem wzmocnienia służby bezpieczeństwa można jako świadczenie osobiste ustanowić pełnienie jej także przez ludność miejscową pod nadzorem organów samorządowych gminnych i wiejskich. Zarządzenie to, niezależnie od odpowiedzialności cywilnej i karnej (art. 13) poszczególnych osób, czy to z pośród organów samorządu za zaniedbanie nadzoru lub niewykonanie zarządzeń władz i organów administracyjnych, czy to z pośród ludności za niewykonanie nakazów, wydanych przez władze i organa, lub przez organa samorządowe, albo za nienależyte spełnianie służby bezpieczeństwa, — powoduje odpowiedzialność gminy lub wsi za szkody i straty, wynikłe z zaniedbania tych obowiązków przez ich organa samorządowe lub ich mieszkańców, jak również wynikłe ze zbrodni, choćby popełnionej poza ich terytorium, jeśli zbrodniarz w gminie lub wsi choćby tylko przygotowywał się do zbrodni, albo przed czy

1) Podkreślenie autora.

nem lub po czynie ukrywał się, a ludność miejscowa zanie dbała o tym donieść w porę władzy policyjnej.

Minister Spraw Wewnętrznych może w porozumieniu z innymi właściwymi ministrami (ust. 1) przekazywać uprawnienia, przewidziane w artykule niniejszym, w miarę potrzeby — wojewódzkim i powiatowym władzom administracji ogólnej“.

Jak wynika z powyższych przepisów zarządzenie świadczeń osobistych w czasie trwania stanu wyjątkowego opiera się na analogicznych podstawach jak art. 1 ust. 2 pkt. 1 omawianego rozporządzenia. Uchwała Rady Ministrów o konieczności wprowadzenia świadczeń jest tu oczywiście zbędna wobec zarządzenia stanu wyjątkowego przez Radę Ministrów za zezwoleniem Prezydenta Rzplitej (art. 78 Konstytucji).

Obowiązek świadczeń wprowadza tu nie Rada Ministrów, lecz z jej upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Charakterystyczne jest także, że świadczenia wymienione w punkcie g) art. 11 rozporządzenia o stanie wyjątkowym mogą być bezpłatne, podczas gdy w rozporządzeniach o świadczeniach wojennych od zasady odpłatności świadczeń nie ma wyjątków.

W art. 11 rozporządzenia o stanie wyjątkowym zakres świadczeń wojennych jest wyliczony ograniczająco, nie dopuszczalna jest więc interpretacja rozszerzająca. Gdyby przeto w czasie trwania stanu wyjątkowego zachodziła konieczność wprowadzenia osobistych świadczeń wojennych w interesie obrony Państwa, lecz do czynności nie wymienionych w art. 11 powołanego rozporządzenia (np. konieczność powołania ludności do fabryk amunicji dla wyrobu amunicji w celu tłumienia zbrojnej dywersji), to należałoby zastosować art. 1 ust. 2 pkt. 1 rozporządzenia o osobistych świadczeniach wojennych.

Zaznaczyć należy, że Minister Spraw Wewnętrznych nie wydał dotychczas rozporządzenia, o którym mowa w art. 11 ust. 3.

XVI. Osobiste świadczenia wojenne na podstawie ustawy o obro- nie przeciwlotniczej i przeciwgazowej. Ponadto osobiste świadcze- nia wojenne mogą być zarządzone na podstawie art. 3 ustawy z dnia 15 marca 1934 r. o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej — Dz. U. Nr 80, poz. 742, który brzmi:

„Art. 3. (1) Zarządzenie pogotowia (przeciwlotniczego lub prze- ciwgazowego):

- 1) uprawnia właściwe władze do podejmowania w czasie pogo- towia wszelkich czynności wydawania nakazów i zakazów, potrzebnych do przeprowadzenia obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej i zapewnienia wykonania ich w razie potrzeby przy użyciu środków przymusowych,
- 2) powoduje powstanie z mocy samego prawa obowiązku osobi- stych i rzeczowych świadczeń wojennych oraz służby pomoc- niczej na czas pogotowia.

(2) Władze właściwe w rozumieniu ust. (1) określą w drodze rozporządzenia Ministrowie Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami“.

Rozporządzenie to będzie ogłoszone w jednym z najbliższych numerów Dz. U.

do § 2. **XVII. Ogłoszenie w sposób przyjęty zwyczajowo.**
Zwyczajowo przyjęte może być np. „obębnienie“
na rynku.

do § 3. **XVIII. Podanie do wiadomości zainteresowanych**
zastąpić może publiczne obwieszczenie na podstawie
decyzji Ministra Spraw Wojskowych w porozumieniu
z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

W wielu bowiem wypadkach obwieszczenia publiczne mogą być zbędne z uwagi na to, że rozporządzenie Rady Ministrów będzie wydrukowane w Dzienniku Ustaw (patrz uw. XI) i dotyczyć może niejednokrotnie szczupłego grona osób (np. kilkuset kolejarzy dla przewozu wojska w czasie ćwiczeń, zarządzonych przez Ministra Spraw Wojskowych).

Nakazy skierowane bezpośrednio do obowiązanych będą jednocześnie ich powołaniem w porozumieniu art. 5 i § 9.

do § 4. **XIX. Odpowiedzialność karna — patrz art. 26 — 29,**
odpowiedzialność dyscyplinarna — patrz art. 23.

Art. 2.

(1) Obowiązek świadczeń osobistych trwa przez czas wojny albo też przez czas pozostawania wojska lub marynarki wojennej (ich części) w stanie zmobilizowanym. Termin ustania tego obowiązku ogłasza w drodze obwieszczenia Minister Spraw Wojskowych.

(2) W przypadku, określonym w art. 1 ust. 2 pkt. 1, obowiązek świadczeń osobistych trwa do czasu jego zniesienia rozporządzeniem Rady Ministrów.

(3) Obowiązek świadczeń osobistych w przypadkach, określonych w art. 1 ust. 2 pkt. 2, trwa przez czas 36 godzin, licząc od chwili zgłoszenia się powołanego do wykonywania świadczenia. Jeśli świadczenie w tym okresie czasu nie może być wykonane, obowiązek świadczenia przedłuża się do czasu jego wykonania.

Do art. 2.

§ 5. Ustanie obowiązku osobistych świadczeń wojennych będzie ogłaszane w dzienniku urzędowym „Monitor Polski“.

do art. 2
ust. 1.

Przez czas wojny. Wojna trwa do czasu:

- a) zawarcia pokoju,
- b) zniszczenia przeciwnika (debellatio) lub
- c) faktycznego zaprzestania wojowania.

Zawarcie rozejmu, poprzedzającego traktat pokojowy, nie powoduje więc ustania obowiązku świadczeń wojennych.

II. Stan zmobilizowany: patrz uwaga II do art. 1.

III. Termin ustania ogłasza Minister Spraw Wojskowych. Z przepisu tego wynika, że obowiązek świadczeń osobistych powstaje z chwilą wybuchu wojny lub zarządzenia mobilizacji z samego prawa i ustaje również z mocy samego prawa. Minister Spraw Wojskowych bowiem **nie określa** terminu ustania obowiązku świadczeń ani obowiązku tego **nie znosi** (jak to czyni Rada Ministrów w przypadku przewidzianym w ust. 2 art. 2), lecz tylko **ogłasza**, że obowiązek ten ustaje wobec końca wojny lub demobilizacji (porównaj uwaga III. do art. 1).

Wątpliwości jednak może budzić wypadek, gdy wojna skończy się nie zawarciem pokoju, lecz zniszczeniem przeciwnika, np. wojna Włoch z Abisynią, lub faktycznym zaprzestaniem wojowania; w ostatnich bowiem wypadkach określenie ukończenia wojny nie da się ściśle stwierdzić. Wobec jednakże kategorycznego brzmienia, że termin ustania tego obowiązku ogłasza Minister Spraw Wojskowych wynika, że określenie tego terminu pozostawione będzie uznaniu Ministra Spraw Wojskowych, oczywiście w najściślejszym porozumieniu z Naczelnym Wodzem. W tym wypadku jednak ogłoszenie to będzie miało charakter nie tylko publikacyjny, lecz i ustalający, konstytutywny.

do art. 2
ust. 2.

IV. Rozporządzenie Rady Ministrów, znoszące obowiązek świadczeń osobistych w przypadku określonym w art. 1 ust. 2 pkt. 1 ogłoszone będzie w Dzienniku

Ustaw na zasadach podanych w uwadze XI do art. 1.

do art. 2
ust. 3.

V. Postanowienie ust. 3 art. 2 ma bardzo poważne znaczenie, ustalając bowiem w zasadzie 36 godzinny czas trwania tego rodzaju świadczeń, postanawia rów-

nocześnie, że Rada Ministrów nie wydaje rozporządzeń o ich zniesieniu nawet w wypadkach przedłużenia tego czasokresu.

VI. Jeżeli świadczenie w tym okresie czasu nie może być wykonane, np. gdy ćwiczenie zarządzone przez Ministra Spraw Wojskowych trwa ponad 36 godzin a udział w nim świadczących jest potrzebny, np. przewóz wojska podwodami ma trwać 2 doby.

do § 5.

VII. § 5 ma na myśli tylko ustanie obowiązku świadczeń wojennych, o którym mowa w ust. 1 art. 2 (z samego prawa) i które będzie ogłaszane w dzienniku urzędowym „Monitor Polski”. Zniesienia bowiem rozporządzeniem Rady Ministrów ogłaszane być mają w Dzienniku Ustaw Rzplitej Polskiej.

Art. 3.

(1) Świadczenie osobiste polega na wszelkiego rodzaju pracy ludzkiej fizycznej i umysłowej.

(2) Praca ta może być spełniana na rzecz władz rządowych lub samorządowych albo też na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, które pracują w interesie obrony Państwa.

(3) Do osób, powołanych do wykonywania świadczeń osobistych na rzecz instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, stosuje się w zakresie wykonywania pracy — jeśli rozporządzenie niniejsze nie stanowi inaczej — przepisy ustawodawstwa o pracy w zakresie, ustalonym przez Ministrów: Spraw Wojskowych i Opieki Społecznej w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 3.

§ 6. (1) Powołany do osobistych świadczeń wojennych na rzecz władz rządowych lub samorządowych obowiązany jest do wykonywania prac, zleconych mu przez władzę, na rzecz której świadczenie jest wykonywane, bez względu na istniejące ograniczenia, wynikające z obowiązującego ustawodawstwa o pracy.

(2) Do osób, powołanych do wykonywania osobistych świadczeń wojennych na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, stosuje się w zakresie wykonywania pracy przepisy ustawodawstwa o pracy, o ile Ministrowie: Spraw Wojskowych i Opieki Społecznej w porozumieniu z interesowanymi ministrami nie wprowadzą w drodze szczególnego zarządzenia wstrzymania mocy obowiązującej niektórych przepisów tego ustawodawstwa dla poszczególnych gałęzi pracy lub poszczególnych okręgów.

(3) Zarządzenia, o których mowa w ust. 2, będą ogłaszane w dzienniku urzędowym „Monitor Polski”.

do art. 3
ust. 1.

I. Świadczenia osobiste: patrz uwaga IV. do art. 1.

II. Praca ludzka: praca ma charakter przymusowy, oparty nie na umowie, lecz na ustawie, przy czym w przeciwieństwie do ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym, rozporządzenie nie wpro-

wadza zaciągu ochotniczego do wykonywania osobistych świadczeń wojennych. Przyczyną tego jest zapewne przewidywane nisko praktyczne znaczenie zaciągu ochotniczego zwłaszcza w czasie wojny, gdy te świadczenia będą najwięcej potrzebne oraz dążenie do powszechności tego świadczenia.

Praca, o której mowa, ma charakter zależny, polegający na tym, że pracodawca normuje sposób i czas pracy, czyli że przez cały czas pracy pracownik musi być do dyspozycji pracodawcy i stosować się do jego wskazówek przy wykonywaniu pracy. Przedmiotem stosunku publiczno-prawnego jest tu sama praca, a nie jej produkt, np. gotowe buciki, jak w umowie o dzieło.

Potwierdzenie tego stanowiska widzimy w kilku postanowieniach omawianego rozporządzenia a w szczególności: w art. 3 ust. 3 o zastosowaniu ustawodawstwa o pracy, w art. 12, który głosi, że wynagrodzenie za świadczenie obejmuje wynagrodzenie za pracę a nie za wynik pracy (np. za sporządzenie planu, poradę lekarską lub tp.), w § 29 ust. 2, ustanawiającym tzw. dniówkowy system wynagrodzenia i w art. 14, uwzględniającym układy zbiorowe pracowników.

Zaznaczyć jednak należy, że definicja świadczenia osobistego, podana w art. 3 ust. 1 nie jest zupełnie ścisła, z dalszych postanowień omawianego rozporządzenia widzimy bowiem, że może ono obejmować również obowiązek dostarczenia własnych narzędzi pracy, środków przewozowych i inwentarza pociągowego, a więc raczej świadczeń rzeczowych. Ponieważ jednak te świadczenia łączą się ściśle z pracą ludzką, przeto ze względów praktycznych (zapłaty za świadczenia) włączono je do świadczeń osobistych.

do art. 3 III. Przepis ten jest zupełnie nowy w ustawodawstwie
ust. 2. polskim. Poprzednio obowiązująca ustawa z 25 lipca
1919 r. wprowadzała wprawdzie również obowiązek
świadczeń na rzecz Państwa, nie przewidywała jednak bardzo istot-
nego podziału świadczeń na rzecz:

- a) władz rządowych i samorządowych,
- b) instytucji, organizacji, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich.

Świadczenia te bowiem podlegają odrębnym przepisom w zakresie wykonywania pracy (art. 3 ust. 3), wynagrodzenia (art. 14), pomocy lekarskiej (art. 19 ust. 2), ubezpieczenia emerytalnego oraz ubezpieczenia od wypadków i chorób zawodowych (art. 20 ust. 2), prawa do wojskowego zasiłku (art. 22 ust. 2) i ukarania za naruszenie obowiązku posłuchu (art. 23 ust. 2).

IV. Władze rządowe i samorządowe: są to organa Państwa i samorządu, których zasadniczą atrybucją jest wykonywanie aktów władzy (imperium), np. Prezydium Rady Ministrów, Ministerstwa (a więc i M. S. Wojsk. wraz z podległymi mu organami), Sejm i Senat, urzędy wojewódzkie i starostwa, sądy, urzędy celne, zarządy miejskie i wiejskie.

V. Instytucje, organizacje, przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa wiejskie: są to organa wyposażone w pewne środki materialne a powołane do wykonywania określonych funkcji natury gospodarczej, np. P. K. O., Bank Gosp. Krajowego, przedsiębiorstwa monopolowe, państwowe zakłady skomercjalizowane (Polskie Koleje Państwowe, Polska Poczta i Telegraf, Państwowe Zakłady Uzbrojenia, Umundurowania, Wojskowe zakłady przetwarzające (zbrojownie, elektrownie, drukarnie), tramwaje, elektrownie i gazownie miejskie, szpitale, wodociągi itd.

do art. 3 VI. Przepisy ustawodawstwa o pracy: W zakresie
ust. 3. wykonywania pracy obowiązują u nas następujące
przepisy:

- 1) co do czasu pracy — ustawa z 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. Nr 94/33, poz. 734),
- 2) co do urlopów — ustawa z 16 maja 1922 r. (Dz. U. Nr 94/33, poz. 735),
- 3) co do bezpieczeństwa i higieny pracy — ustawa z 16 marca 1928 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 325),
- 4) co do regulaminu pracy — art. 51 rozp. Prezydenta z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych (Dz. U. Nr 35, poz. 323) i art. 48 — 59 rozp. Prezydenta z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę robotników (Dz. U. Nr 35, poz. 324),
- 5) co do pracy kobiet — ustawa z 2 lipca 1924 r. (Dz. U. Nr 101/31, poz. 773).

Przepisy te stosuje się do osób świadczących na rzecz instytucji, organizacji, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, o ile Ministerstwo Spraw Wojskowych i Opieki Społecznej w porozumieniu z interesowanymi ministrami nie wprowadzą, w drodze szczególnego zarządzenia wstrzymania mocy obowiązującej niektórych postanowień tego ustawodawstwa dla poszczególnych gałęzi pracy lub poszczególnych okręgów.

do § 6 VII. Bez względu na ograniczenia, wynikające z obo-
ust. 1. wiązującego ustawodawstwa o pracy: Obowiązany do świadczeń na rzecz władz państwowych i samorządowych nie może powoływać się na postanowienie ustaw i rozporządzeń wymienionych w uwadze VI do art. 3, a więc np. że jest obowiązany tylko do 8-godzinnego dnia pracy, gdyż te przepisy ustawodawstwa pracy będą stosowane tylko w miarę możliwości, a nie z samego prawa.

Art. 4.

(1) Do świadczeń osobistych obowiązani są wszyscy mieszkańcy Państwa płci obojga w wieku od ukończonych lat 17 do ukończonych lat 60, z wyjątkiem:

- 1) osób pełniących czynną służbę wojskową lub wojskową służbę pomocniczą;
 - 2) osób zwolnionych od służby wojskowej na skutek reklamacji urzędu, instytucji, organizacji, przedsiębiorstwa lub gospodarstwa wiejskiego, w których są zatrudnione;
 - 3) duchownych wymienionych w art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 60, poz. 455);
 - 4) posłów na sejm i senatorów;
 - 5) sędziów i prokuratorów sądów powszechnych;
 - 6) funkcjonariuszów państwowych, pracowników przedsiębiorstw państwowych: „Polskie Koleje Państwowe, oraz „Polska Poczta, Telegraf i Telefon“, tudzież pracowników Polskiego Monopolu Tytoniowego, Państwowego Monopolu Spirytusowego i Polskiego Monopolu Solnego;
 - 7) osób, którym przysługuje prawo eksterytorialności, szefów za wodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych, członków delegacji i komisji zagranicznych oraz międzynarodowych misyj, personelu urzędniczego i służby, podległych wyżej wymienionym osobom, oraz członków rodzin osób wyżej wymienionych, jeśli prowadzą z nimi wspólne gospodarstwo.
- (2) Osoby, wymienione w pkt. 1) — 6), są wolne z mocy samego prawa od obowiązku świadczeń osobistych; osoby zaś, wymienione w pkt. 7), tylko wówczas, gdy nie posiadają obywatelstwa polskiego i z zastrzeżeniem wzajemności.

Do art. 4.

§ 7. (1) Osoby powołane do czynnej służby wojskowej lub do wojskowej służby pomocniczej są wolne od obowiązku osobistych świadczeń wojennych od dnia, na który zostały powołane do służby.

(2) Za służbę wojskową w rozumieniu art. 4 należy uważać również:

- a) wojskową służbę kolejową, pełnioną na podstawie obowiązujących przepisów o kolejach w czasie wojny lub grożącego Państwu niebezpieczeństwa,
- b) wojskową służbę łączności w telegrafach i telefonach lub wojskową służbę w pocztach, pełnioną na podstawie obowiązujących przepisów o pocztach, telegrafach i telefonach w czasie wojny lub grożącego Państwu niebezpieczeństwa,
- c) wojskową służbę drogową lub wojskową służbę żeglugi śródlądowej, pełnioną na podstawie obowiązujących przepisów o dro-

gach lądowych i drogach wodnych śródlądowych w czasie wojny lub grożącego Państwu niebezpieczeństwa.

§ 8. (1) Osoby wolne z mocy samego prawa od osobistych świadczeń wojennych nie podlegają powołaniu do tych świadczeń.

(2) Wystarczającym dowodem dla stwierdzenia istnienia okoliczności, uzasadniających niepowoływanie tych osób do osobistych świadczeń wojennych jest:

- a) co do osób, powołanych do czynnej służby wojskowej lub wojskowej służby pomocniczej — karta powołania do służby, a jeżeli powołanie nastąpiło w drodze publicznych obwieszczeń, inny dokument (książeczka wojskowa, dowód osobisty, akt urodzenia itp.);
- b) co do osób zwolnionych od służby wojskowej na podstawie reklamacji — karta zwolnienia wystawiona przez P. K. U.;
- c) co do duchownych — zaświadczenie wystawione przez powiatowe władze administracji ogólnej;
- d) co do posłów na sejm i senatorów — legitymacja poselska, wystawiona przez Biuro sejmowe lub legitymacja senatorska, wystawiona przez Biuro senatu;
- e) co do sędziów i prokuratorów sądów powszechnych oraz funkcjonariuszów państwowych — legitymacja służbowa wystawiona przez władzę przełożoną;
- f) co do pracowników przedsiębiorstw państwowych: „Polskie Koleje Państwowe“ oraz „Polska Poczta, Telegraf i Telefon“ — legitymacja służbowa lub zaświadczenie wystawione przez władzę przełożoną pracownika;
- g) co do pracowników Polskiego Monopolu Tytoniowego, Państwowego Monopolu Spirytusowego i Polskiego Monopolu Solnego — zaświadczenie dyrekcji właściwego monopolu lub właściwego zakładu monopolowego;
- h) co do osób, wymienionych w art. 4 pkt. 7 — legitymacja wystawiona przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

(3) Zwolnienie od obowiązku osobistych świadczeń wojennych z mocy samego prawa trwa przez czas istnienia okoliczności, uzasadniających to zwolnienie.

do art. 4
ust. 1.

I. Mieszkańcy Państwa: a więc bez względu na przynależność państwową czyli również cudzoziemcy z wyjątkiem osób, wymienionych w pkt. 7 art. 4. Obowiązek świadczeń osobistych ciąży zatem na wszystkich mieszkańcach płci obojga, podczas gdy obowiązkowi służby wojskowej podlegają tylko obywatele Państwa i to tylko płci męskiej.

W ustawie z 1919 r. wiek był ograniczony do lat 50, omawiane rozporządzenie rozszerzyło więc granicę wieku powołanych do świadczeń.

II. Osoby pełniące czynną służbę wojskową lub wojskową służbę pomocniczą.

Czynną służbę wojskową pełni się na podstawie art. 76—78 ustawy z dnia 24 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. Nr 60/33, poz. 455).

Wojskowa służba pomocnicza uregulowana została rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z dnia 24 września 1934 r. — Dz. U. Nr 86, poz. 783 (patrz niżej strona 57—64).

III. Osoby zwolnione od służby wojskowej na skutek reklamacji:

porównaj art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 19 lipca 1919 r. (Dz. U. Nr 59, poz. 357) i § 383 rozp. o wykonaniu ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. Nr 83/34, poz. 757).

IV. Duchowni:

art. 57 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym postanawia: „duchowni wyznania rzymsko-katolickiego, którzy otrzymali święcenia, zakonnicy tego wyznania, którzy złożyli śluby, uczniowie seminariów katolickich i nowicjusze zakonów, zgromadzeń katolickich, tudzież duchowni innych przez Państwo uznanych wyznań chrześcijańskich, którzy otrzymali wyższe święcenia i zakonnicy, którzy złożyli uroczyste śluby zakonne, wreszcie zatwierdzeni przez władzę rządową rabini i podrabini oraz duchowni innych uznanych wyznań niechrześcijańskich zostają przy poborze bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu zaliczeni do pospolitego ruszenia bez broni”.

V. Osoby, którym przysługuje prawo eksterytorialności:

Prawo to zwane również prawem zakrajowości, przysługuje głowom państw obcych, posłom i ambasadorom, członkom trybunałów międzynarodowych, reprezentantom członków Ligi Narodów i jej urzędnikom (dalej patrz uwaga VII. do niniejszego artykułu).

do art. 4
ust. 2. **VI. Z mocy samego prawa:** patrz uwaga III. do art. 1.
Ponadto pamiętać należy, że rozporządzenie o świadczeniach osobistych zna trzy rodzaje osób, podlegających zwolnieniu od wykonywania osobistych świadczeń wojennych a mianowicie:

- a) zwolnienia z samego prawa,
- b) zwolnienia z urzędu — kiedy dane osoby muszą być zwolnione (art. 6 ust. 1) oraz
- c) zwolnienia na podstawie swobodnego uznania władzy — kiedy dane osoby mogą być zwolnione (art. 6 ust. 2).

Osoby zwolnione z samego prawa nie podlegają powołaniu do tych świadczeń w trybie art. 5 (§ 9 ust. 1—3), przy czym nie spoczywa na nich nawet ciężar dowodu istnienia okoliczności, uzasadnia-

jących niepowolywanie do wykonywania świadczeń wojennych. Mimo bowiem wyliczenia w § 8 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego dowodów, których posiadanie uzasadnia niepowolywanie do świadczeń, ani rozporządzenie ustawodawcze, ani rozporządzenie wykonawcze do niego nie nakazują tym osobom okazania tych dowodów władzy powołującej, czego natomiast wymagają od osób zwalnianych z urzędu lub na podstawie swobodnego uznania władzy (§ 14 ust. 1 i 2).

Co do osób wolnych z samego prawa potrzebne dane powinny więc posiadać zainteresowane władze administracyjne, zbierając i sprawdzając potrzebne dowody z urzędu czyli bez wniosku osoby zainteresowanej.

VII. Gdy nie posiadają obywatelstwa polskiego. Rozporządzenie o osobistych świadczeniach wojennych nie przyjęło przepisu art. 5 kodeksu Postępowania Cywilnego i art. 33 kodeksu Postępowania Karnego, w myśl których służba przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych nie podlega orzecznictwu sądów polskich tylko wówczas, gdy posiada obywatelstwo tego samego państwa, które reprezentuje przedstawiciel. A więc np. Belgijczyk, służący u konsula francuskiego, podlega sądownictwu polskiemu we wszystkich sprawach cywilnych i karnych, natomiast zwolniony jest z samego prawa od wykonywania osobistych świadczeń wojennych — o ile oczywiście Belgia nie powołuje obywateli polskich do tych świadczeń.

VIII. Z zastrzeżeniem wzajemności. Wzajemność ze strony państwa, które delegowało osoby, wymienione w art. 4, ust. 1, pkt. 7 może obejmować wszystkie te osoby lub też tylko niektóre z nich, np. jeśli państwo obce nie zwalnia służby przedstawicieli Polski od obowiązku świadczeń wojennych, to i Polska ich nie zwolni. Wzajemność może być oparta na umowie międzynarodowej lub też istnieć faktycznie (art. 6 ust. 1 pkt. 2).

do § 7
art. 1. **IX. Od dnia, na który zostały powołane do czynnej służby, a więc od dnia faktycznego wcielenia do szeregów.**

do § 7
ust. 2a. **X. O kolejach w czasie wojny lub grożącego Państwu niebezpieczeństwa, patrz ustawa z dnia 27 marca 1920 r. (Dz. U. Nr 27, poz. 160), ze zmianami wynikającymi z ustawy z dnia 7 listopada 1931 r. (Dz. U. Nr 109, poz. 844).**

do § 7
ust. 2b. **XI. O pocztach, telegrafach i telefonach w czasie wojny lub grożącego niebezpieczeństwa — patrz ustawa z dnia 18 grudnia 1920 r. (Dz. U. Nr 7/21, poz. 36).**

do § 7
ust. 2c. **XII. O drogach lądowych i drogach wodnych śródlądowych w czasie wojny lub grożącego niebezpieczeństwa — patrz ustawa z dnia 25 lutego 1932 r. — (Dz. U. Nr 26, poz. 230).**

do § 8
ust. 1.

XIII. Z mocy samego prawa — patrz wyżej uwaga VI.

do § 8
us

XIV. Wystarczającym dowodem. Dowód — to określony w ustawie środek lub sposób ustalenia prawdy materialnej.

Wyliczenie § 8 nie jest ograniczające, lecz przykładowe; władze administracji ogólnej bowiem mogą brać pod uwagę i inne dowody przedkładane przez interesowanych, a nawet władza może bez przedstawienia jakichkolwiek dowodów nie powoływać danej osoby do wykonywania osobistych świadczeń, gdy przyczyna uzasadniająca zwolnienie jest jej znana, a więc gdy chodzi o osoby powszechnie znane, np. o biskupa, wojewodę, prezesa sądu okręgowego, starostę lub tp.

Wyrażenie „wystarczający dowód“ oznacza, że w razie przedstawienia wyliczonych w tym ustępie dowodów, władza administracji ogólnej nie ma prowadzić dalszych dochodzeń lub żądać przedłożenia dalszych dowodów, np. badać czy działanie władz wystawiających zaświadczenia było legalne lub tp. Inne dowody lub ich brak oceni władza powołująca według swobodnego uznania, ma ona bowiem prawo żądania przedstawienia dowodów uznanych przez rozporządzenie wykonawcze za wystarczające.

do § 8
ust. 3.

XV. Trwa przez czas istnienia okoliczności uzasadniających to zwolnienie. Zwolnienie od świadczeń ustaje z samego prawa z momentem ustania okoliczności, uzasadniających to zwolnienie, a więc bez potrzeby wydawania jakichkolwiek zarządzeń. O ile np. pracownik jakiegoś przedsiębiorstwa państwowego zostałby zwolniony ze stanowiska, to tym samym straciłby prawo do korzystania ze zwolnienia go od osobistych świadczeń wojennych.

Art. 5.

(1) Świadczenia osobiste wykonywa się na podstawie powołania, które przeprowadzają powiatowe władze administracji ogólnej.

(2) Sposób i tryb przeprowadzenia powołania określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych; rozporządzenie to może przekazać wykonywanie czynności określonych w ust. 1 w całości lub w części zarządom gmin.

(3) Na obszarze objętym stanem wojennym powołanie do świadczeń osobistych przeprowadzają władze administracyjne cywilne lub wojskowe, upoważnione do tego przez Naczelnego Wodza, a w braku tych władz — dowódcy (kierownicy) poszczególnych oddziałów i zakładów wojskowych.

Do art. 5.

§ 9. (1) Powołanie do osobistych świadczeń wojennych skuteczniają:

- a) powiatowe władze administracji ogólnej — w miejscowościach będących siedzibą tych władz;
- b) zarządy gmin — w innych miejscowościach.

(2) Na obszarze, objętym stanem wojennym, powołanie do osobistych świadczeń wojennych przeprowadzają władze administracji cywilnej lub wojskowej, określone w zarządzeniu Naczelnego Wodza.

(3) W miejscowościach położonych na obszarze wojennym, w których nie urzędują ani władze administracji ogólnej lub samorządowej, ani też władze administracji wojskowej — powołanie do osobistych świadczeń wojennych skuteczniają bezpośrednio dowódcy (kierownicy) poszczególnych oddziałów lub zakładów wojskowych.

§ 10. (1) Powołanie do osobistych świadczeń wojennych powinno być zasadniczo pisemne i skierowane do indywidualnie oznaczonej osoby; w przypadkach niecierpiących zwłoki może być ono ustne, uskutecznione w sposób, odpowiadający okolicznościom.

(2) Powołanie następuje w formie nakazu władzy powołującej, w którym należy podać:

- a) miejsce i czas (dzień, godzina), w których należy się stawić dla wykonania świadczenia;
- b) z jakimi narzędziami pracy lub środkami przewozowymi i inwentarzem należy się stawić do wykonania świadczenia;
- c) pouczenie o skutkach prawnych niestawiennictwa do świadczenia oraz niewykonywania obowiązków w czasie trwania świadczenia.

§ 11. (1) Władza powołująca do osobistych świadczeń wojennych, wyznaczając powołanemu termin do stawienia się, powinna oznaczyć go w miarę możliwości tak, by powołanemu pozostawić odpowiedni czas dla załatwienia spraw osobistych.

(2) Przy określaniu tego terminu należy mieć na względzie stosunki rodzinne i majątkowe powołanego, przypuszczalny przeciąg czasu świadczenia, rodzaj czynności, miejsce wykonania świadczenia, jak również, czy zapotrzebowanie osobistych świadczeń wojennych dotyczy nagłego wykonania świadczenia, czy też nie.

(3) Przy powoływaniu do wykonywania osobistych świadczeń osób, zatrudnionych w szpitalach publicznych oraz w tych zakładach leczniczych i opiekuńczych, które wojewódzka władza administracji ogólnej uzna za mające charakter instytucji użyteczności publicznej,

należy mieć na uwadze tę okoliczność, aby przez takie powołanie działalność tych zakładów leczniczych i opiekuńczych nie była w znacznym stopniu ograniczona lub utrudniona.

§ 12. Przy powoływaniu do osobistych świadczeń wojennych należy w miarę możliwości kierować się zasadą równomiernego obciążania ludności świadczeniami.

§ 13. (1) W celu równomiernego obciążenia ludności świadczeniami, władze, określone w § 9 ust. 1 mogą, w razie potrzeby z chwilą powstania warunków, określonych w art. 1 założyć wykazy imienne osób, obowiązanych do osobistych świadczeń wojennych; w wykazach należy wyszczególnić posiadany przez te osoby inwentarz żywy i martwy (konie, środki lokomocji).

(2) Sposób prowadzenia wykazów zależy od uznania władzy, zarządzającej te wykazy.

do art. 5 I. Powołanie kieruje się indywidualnie do oznaczonej
ust. 1. osoby (§ 10 ust. 1), a więc nie w drodze publicznych
obwieszczeń, stosowanych przy powszechnym obo-
wiązku wojskowym.

II. Powiatowe władze administracji ogólnej stanowią starostwa powiatowe i starostwa grodzkie w miastach wydzielonych.

do art. 5 III. Obszar objęty stanem wojennym. Konstytucja
ust. 3. z dnia 23 kwietnia 1935 r. w art. 79 stanowi, że stan wojenny może objąć obszar całego Państwa lub jego część. Przed ogłoszeniem Konstytucji, na podstawie art. 1 rozp. Prezydenta Rzplitej z dnia 16 stycznia 1928 r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 8, poz. 54), obszar objęty stanem wojennym obejmować miał tylko obszar objęty działaniami wojennymi, to jest:

- a) obszar wojenny,
- b) rejonu umocnione,
- c) obszary warowne wraz z rejonami tychże. (Porównaj Ustawodawstwo Wojenne mjr. int. dypl. mr. Stanisława Żelaskiego dział I, str. 24—26, załącznik 3 do „Przeglądu Intendenckiego“ Nr 1 z 1936 r.

do art. 5 IV. Władze administracyjne cywilne lub wojskowe.
ust. 3. Władzami administracji cywilnej mogą być województwa i starostwa do czasu ich ewakuacji. Z tą chwilą bowiem uprawnienia tych władz przechodzą na władze wojskowe, wyznaczone przez Naczelnego Wodza (porównaj Ustawodawstwo Wojenne dział I, str. 29).

Władzami administracji wojskowej mogą być: Naczelny Wódz (Kwatera Główna Naczelnego Wodza a w niej **Generalny Kwatermistrz**, mający do pomocy Generalnego Komisarza Cywilnego dla

załatwiania spraw związanych z administracją cywilną), dowódcy armij (kwatery główne armij a w nich kwatermistrzowie armij, posiadający komisarzy cywilnych do tego rodzaju spraw), dowódcy (komendanci) okręgów etapowych i dowódcy (komendanci) rejonów (ewentualnie powiatów) etapowych.

do § 9 **V. Zarządy gmin.** W naszych gminach zbiorowych
ust. 1. sołtysi nie mają więc prawa powoływania do osobistych
 świadczeń wojennych. W praktyce jednak, z uwagi na
potrzeby obszaru wojennego, bardzo celowe byłoby, by sołtysi takie
prawo posiadali. Przy dużej gminie zbiorowej dowódca oddziału nie
będzie miał częstokroć czasu, by czekać na powołanie do świadczeń
przez zarząd gminy, odległy o kilkanaście kilometrów.

do § 9 **VI. Władze określone w zarządzeniu Naczelnego Wo-**
ust. 2. **dza.** Władze administracji cywilnej i wojskowej, upo-
 ważnione do powoływania do osobistych świadczeń
wojennych mają być określone w zarządzeniu Naczelnego Wodza.
Naczelnemu Wodzowi zaś przysługuje prawo do regulowania spraw
świadczeń wojennych nie tylko na podstawie omawianego rozporząd-
zenia, lecz również na podstawie art. 12 rozporządzenia Prezydenta
Rzplitej z dnia 16 stycznia 1928 r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 8,
poz. 54). Zarządzenia wydawane na podstawie tego ostatniego roz-
porządzenia mają być ogłaszane w Dzienniku Rozporządzeń Naczel-
nego Wodza (patrz Ustawodawstwo Wojenne dział I, str. 31 i na-
stępne). Z powyższego wnioskować należy, że i to zarządzenie będzie
ogłoszone w Dz. Rozp.

do § 9 **VII. Z postanowienia tego ustępu wynika, że z reguły**
ust. 3. upoważnione do powoływania do świadczeń osobistych
 nawet na obszarze wojennym są władze administracji
ogólnej (starostwa) lub samorządowej (zarządy gmin), lub władze
wojskowe a dopiero wówczas, gdy żadna z tych władz nie urzęduje
na tym obszarze, prawo to przechodzi na dowódców (kierowników)
poszczególnych oddziałów lub zakładów wojskowych.

Z uwagi na to, że zarząd gminy, jako emanacja władzy samorządowej a nie politycznej, zachowuje stale swą władzę, bez względu na możliwe permutacje wojenne, wnioskować można, że bezpośrednie powoływanie do świadczeń przez dowódców (kierowników) należałoby do wyjątków, gdyby nie sytuacje bojowe, które ten właśnie sposób często narzuca.

W zależności od warunków lokalnych do osobistych świadczeń powołują więc:

- a) powiatowe władze administracji ogólnej i zarządy gmin, — na obszarze krajowym,
- b) władze administracyjne cywilne lub wojskowe, upoważnione do tego przez Naczelnego Wodza, — na obszarze objętym stanem wojennym,

- c) dowódcy (kierownicy) poszczególnych oddziałów i zakładów wojskowych — na obszarze objętym stanem wojennym w braku władz administracyjnych cywilnych i wojskowych.

§ 10 VIII. W wypadkach niecierpiących zwłoki. Ustalenie
ust. 1. nagłości i konieczności bezzwłocznego działania należy
 do wyłącznej kompetencji zainteresowanych władz, działających na zasadzie swobodnego uznania, na tle okoliczności danego wydarzenia.

do § 11 IX. Nagłego wykonania świadczenia — patrz wyżej
u st. uwaga VIII.

do § 12. X. Zasada równomiernego obciążania ludności. W razie niezastosowania tej zasady mimo możliwości, świadczącym przysługuje prawo wniesienia odwołania (art. 24 ust. 1); odwołanie to jednak nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji.

Art. 6.

(1) Od wykonywania świadczeń osobistych należy zwolnić:

- 1) osoby niezdolne do wykonywania świadczeń osobistych wskutek choroby lub ułomności fizycznej;
- 2) cudzoziemców, stosownie do wzajemności, opartej na umowie międzynarodowej lub faktycznie istniejącej;
- 3) kobiety w czasie ciąży i przez 6 tygodni po odbyciu porodu, kobiety karmiące oraz matki, wychowujące dzieci w wieku do do ukończonych lat 13;
- 4) osoby, których powołanie do wykonywania świadczeń osobistych mogłoby uniemożliwić lub poważnie utrudnić wykonywanie przez nie świadczeń rzeczowych.

(2) Od wykonywania świadczeń osobistych mogą być zwolnieni:

- 1) funkcjonariusze samorządowi i pracownicy państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucji, organizacji, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, — które pracują w interesie obrony Państwa;
- 2) osoby, których powołanie do świadczeń osobistych mogłoby spowodować zagrożenie bytu bądź ich rodziny, bądź też gospodarstwa, rękodziela, przemysłu lub handlu, stanowiącego źródło ich utrzymania;
- 3) osoby odbywające studia;
- 4) osoby kierujące instytucjami użyteczności publicznej o charakterze leczniczym i opiekuńczym.

(3) Szczegółowe warunki zwolnienia od wykonywania świadczeń osobistych, tryb postępowania oraz właściwość władz orzekających o zwolnieniu określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 6.

§ 14. (1) Wykazanie istnienia okoliczności, uzasadniających zwolnienie od obowiązku osobistych świadczeń wojennych w myśl art. 6 jest obowiązkiem interesowanego.

(2) Wykazanie warunków powodujących zwolnienie może nastąpić, zarówno przed powołaniem do osobistych świadczeń wojennych, jak też w czasie wykonywania świadczenia.

§ 15. (1) W celu uzyskania zwolnienia od osobistych świadczeń wojennych powinny osoby, wymienione w art. 6 ust. 1 przedstawić władzy powołującej do osobistych świadczeń wojennych — następujące dokumenty:

- a) osoby chore, dotknięte ułomnością fizyczną oraz kobiety, będące w ciąży, — świadectwo lekarza urzędowego (cywilnego lub wojskowego), a w braku takiego lekarza w miejscu pobytu tych osób, świadectwo innego lekarza, stwierdzające niezdolność tych osób do wykonywania świadczenia;
- b) kobiety, co do których nie upłynęło 6 tygodni po odbyciu przez nie porodu, kobiety karmiące oraz matki, wychowujące dzieci w wieku do ukończonych lat 13 — zaświadczenie, wystawione: w gminach miejskich przez zarząd gminy — a w gminach wiejskich przez sołtysów;
- c) osoby, wymienione w pkt. 4 — zaświadczenie władzy, powołującej do rzeczowych świadczeń wojennych;
- d) cudzoziemcy — ważny paszport, wydany przez władze państwa ojczystego, stwierdzający przynależność okaziciela do tego państwa.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych poda do wiadomości powiatowych władz administracji ogólnej te państwa, których obywatele są w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 2 zwolnieni od obowiązku osobistych świadczeń wojennych.

(2) Wymienione w ust. 1 lit. a), b), c) dokumenty powinny podawać, przez jaki czas będzie trwała przeszkoda w powoływaniu danej osoby do osobistych świadczeń wojennych.

§ 16. (1) Władzą właściwą do zwolnienia od obowiązku osobistych świadczeń wojennych osób wymienionych w art. 6 ust. 1 jest władza powołująca do osobistych świadczeń wojennych.

(2) Jeżeli powodem zwolnienia jest niezdolność do wykonywania osobistego świadczenia wskutek choroby lub ułomności fizycznej, może zwolnić od osobistego świadczenia również korzystający z osobistego świadczenia, zawiadamiając o tem władzę wskazaną w ust. 1.

§ 17. (1) Osoby, ubiegające się na podstawie art. 6 ust. 2 pkt. 2, 3 i 4 o zwolnienie od obowiązku osobistych świadczeń wojennych, powinny wnieść do powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu, podania o zwolnienie od tego obowiązku, dołączając do tych podań następujące dokumenty:

- a) osoby, wymienione w pkt. 2 — zaświadczenie, wystawione: w gminach miejskich przez zarząd gminy, a w gminach wiejskich przez sołtysów;
- b) osoby, odbywające studia — zaświadczenia kierowników oddziałowych zakładów naukowych;
- c) osoby, wymienione w pkt. 4 — zaświadczenie, wystawione przez zarząd gminy.

(2) O zwolnienie osób, wymienionych w art. 6 ust. 2 pkt. 1 zgłaszają zbiorowe wnioski kierownicy państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, pracujących w interesie obrony Państwa, a o ile chodzi o funkcjonariuszów samorządowych — organ zarządzający związku samorządowego, działający jednoosobowo.

§ 18. (1) Powiatowe władze administracji ogólnej rozstrzygają sprawy zwolnień w trybie, przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnem (Dz. U. Nr 36, poz. 341).

(2) Od decyzji powiatowej władzy administracji ogólnej, odmawiającej zwolnienia, służy interesowanemu odwołanie, które nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji.

§ 19. (1) Władza, udzielająca zezwolenia, wystawia interesowanemu zaświadczenie.

(2) W zaświadczeniu tym należy podać, na jaki czas i z jakiego powodu następuje zwolnienie.

do art. 6
ust. 1.

I. Rodzaje zwolnień omówione są ogólnie w uwagach VI, do art. 4.

II. Należy zwolnić. Osoby, które istnienie okoliczności podanych w art. 6 ust. 1 pkt. 1 — 4 udowodnią dokumentami, wymienionymi w § 15, podlegają bezwzględnemu zwolnieniu od osobistych świadczeń wojennych.

Władza powołująca do świadczeń jest więc tym postanowieniem zupełnie skrepowana i nie może się w tych wypadkach kierować swoim uznaniem.

III. Cudzoziemcy stosownie do wzajemności: patrz uwaga VIII. do art. 4. W zasadzie ze zwolnienia tego nie mogą korzystać obywatele państwa wrogiego z uwagi na to, że z chwilą wybuchu wojny wszelkie umowy wygasają. Mogą istnieć jednak zwyczaje międzynarodowe w tej materii, zachowywane przez obydwie walczące strony.

IV. Uniemożliwić lub utrudnić wykonywanie świadczeń rzeczowych. Świadczenia te mają podstawę prawną w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. Nr 95, poz. 859). Będzie tu chodziło przede wszystkim o osoby kierowników przedsiębiorstw lub gospodarstw.

do art. 6 **V. Mogą być zwolnieni.** Zwolnienia na podstawie
ust. 2. ust. 2 art. 6 zależą od swobodnego, żadnymi ogranicze-
niami niekrepowanego uznania władz powołujących.
Przy powzięciu decyzji władza powołująca brać będzie pod uwagę przede wszystkim interes obrony Państwa a następnie powody, wyliczone w tym ustępie. Interes publiczny musi bowiem górować nad interesami indywidualnymi poszczególnych jednostek.

ust. 2. **VI. Osoby odbywające studia** i to zarówno średnie jak i wyższe. Zależnie od uznania władzy osoby te mogą być zwolnione od świadczeń osobistych nie tylko w czasie funkcjonowania szkół, lecz również w czasie ferii.

Art. 5 pkt c) ustawy z 25 lipca natomiast przewidywał zwalnianie od świadczeń wojennych uczniów, uczęszczających do publicznych szkół średnich i zawodowych w okresie funkcjonowania tych szkół.

ust. 2. **VII. Osoby kierujące instytucjami użyteczności publicznej o charakterze leczniczym i opiekuńczym;** ze zwolnienia nie może więc korzystać zwykły personel tych instytucji, jak lekarze, sanitariusze itp.

Przy powoływaniu jednak władza powinna zwracać uwagę na postanowienie ust. 3 § 11, nakazujące uwzględnianie okoliczności, aby przez powołanie działalność zakładów leczniczych i opiekuńczych nie była w znacznym stopniu ograniczona lub utrudniona.

do § 14. **VIII. Jest obowiązkiem interesowanego,** to znaczy, że osoba pragnąca korzystać ze zwolnienia od świadczeń obowiązana jest przedstawić władzy powołującej dowody stwierdzające podstawę zwolnienia. Rodzaje tych dowodów podane są w § 15 (porównaj uwagę VI do art. 4).

do § 15. **IX. Dokumenty.** Dokument jest to każdy przedmiot, stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mogącej mieć znaczenie prawne (porównaj art. 91 § 3 K. K. p.). Co do przedstawiania tych dokumentów patrz uwaga VI do art. 4.

X. Władze powołujące do rzeczowych świadczeń wojennych. Władze te określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami (art. 19 ust. 1 i art. 20 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 24 października 1934 r. o rzeczowych świadczeniach wojennych — Dz. U. Nr 95, poz. 859).

do § 16
ust. 1. **XI. Władza powołująca do osobistych świadczeń wojennych** — patrz § 9 oraz uwagi I—VII do art. 5.

do § 16
ust. 2. **XII. Korzystający z osobistego świadczenia:** patrz art. 3 ust. 2 oraz uwagi III—V do tegoż artykułu.

do § 17
ust. 2. **XIII. Organ zarządzający związku samorządowego, działający jednoosobowo:** a więc prezydent miasta, burmistrz, wójt.

do § 18
ust. 1. **XIV. Tryb przewidziany w rozporządzeniu z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym** — Dz. U. Nr 36, poz. 341 ze zmianami, ogłoszonymi w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z dnia 28 grudnia 1934 r. — Dz. U. Nr 110, poz. 976.

do § 18
ust. 2. **XV. Odwołanie** należy wnieść za pośrednictwem tej władzy, która decyzję wydała (art. 89 rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym), w ciągu 14 dni po ogłoszeniu lub doręczeniu decyzji (art. 83).

Odwołanie nie wymaga szczegółowego uzasadnienia, wystarczy jeśli z podania strony wynika, iż nie jest zadowolona z decyzji władzy i prosi o jej zmianę (art. 85 ust. 1).

Odwołanie rozstrzyga wojewódzka władza administracji ogólnej. Jeżeli jednak władza, która decyzję wydała, uzna, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie, to może sama zmienić swoją decyzję.

Decyzja drugiej instancji jest ostateczna w administracyjnym toku instancji, po czym zainteresowanej stronie służy jeszcze odwołanie do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Art. 7.

(1) Powołanych do świadczeń osobistych należy używać tylko do robót odpowiadających ich zwyczajnemu zatrudnieniu, albo umysłowemu lub fizycznemu uzdolnieniu.

(2) Od tej zasady można odstąpić jedynie w przypadkach nagłej konieczności, wywołanej działaniami wojennymi lub siłą wyższą i tylko na czas rzeczywistej potrzeby.

Do art. 7.

§ 20. Decyzja do jakich robót należy użyć powołanego do osobistych świadczeń wojennych należy:

- a) przy wykonywaniu osobistych świadczeń wojennych na rzecz władz rządowych i samorządowych — do organu wykonywającego z ramienia tych władz nadzór nad wykonywaniem osobistych świadczeń wojennych;
- b) przy wykonywaniu osobistych świadczeń wojennych na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich — do korzystającego ze świadczeń, przyczem powiatowym władzom administracji ogólnej przysługuje prawo kontroli w zakresie używania obowiązanych do osobistych świadczeń wojennych do właściwych prac.

do art. 7
ust. 2.

I. Do robót odpowiadających ich zwyczajnemu zatrudnieniu albo umysłowemu lub fizycznemu uzdolnieniu.

Powołanych należy zatrudniać według ich specjalności fachowych, a więc piekarza w piekarni, biuralistę do prac kancelaryjnych, a gdy to niemożliwe, np. jest nadmiar ludzi z tymi kwalifikacjami — według ich uzdolnienia fizycznego lub umysłowego czyli np. piekarza należy użyć do pracy fizycznej a biuralistę np. jako magazyniera.

Decyzja, do jakich robót należy użyć powołanych, zależy od uznania władz, wymienionych w § 20. Od decyzji tych władz służy odwołanie w trybie art. 24 niniejszego rozporządzenia.

do art. 7
ust. 2.

II. Siła wyższa (vis maior) — to przeszkoda, pochodząca z przyczyny postronnej, przyrodniczej lub społecznej, niemożliwa do przezwyciężenia, np. zerwanie

drutów telegraficznych w czasie burzy, unieruchomienie tramwajów w czasie strajku itp.

Art. 8.

(1) Osoby, powołane do świadczeń osobistych, mają na żądanie władzy stawić się do wykonania świadczenia z posiadanymi w chwili powołania własnymi narzędziami pracy, należącymi do nich środkami przewozowymi, tudzież inwentarzem pociągowym, niezbędnym dla obsługi dostarczonych przez nie środków przewozowych.

(2) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych, określi, które ka-

tegorje inwentarza pociągowego będą zwolnione od obowiązku ich dostarczania celem wykonania świadczenia.

Do art. 8.

§ 21. (1) Narzędzia, środki lokomocji i inwentarz, z jakimi mają się stawić powołani do osobistych świadczeń wojennych wyszczególnia się w zapotrzebowaniach, kierowanych do władz, powołujących do osobistych świadczeń wojennych.

(2) Nieposiadanie własnych narzędzi przez powołanego ma być stwierdzone w gminach miejskich przez zarząd gminy—a w gminach wiejskich przez sołtysów.

§ 22. Obowiązek stawienia się do świadczeń z inwentarzem pociągowym nie obejmuje następującego inwentarza:

- a) koni, stanowiących własność prywatną, a przeznaczonych do przewożenia poczty, na podstawie umowy, jeżeli istnienie takiej umowy stwierdzono dokumentem pisemnym, potwierdzonym przez właściwą dyrekcję okręgu poczt i telegrafów;
- b) koni, stanowiących własność prywatną, przeznaczonych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów, jeżeli okoliczność powyższa stwierdzona zostanie przez powiatową władzę administracji ogólnej wydaniem odpowiedniego poświadczenia. Poświadczenie to może być zastąpione przez nakaz, wydany na podstawie art. 6 i 10 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 października 1927 r. o dostarczaniu środków przewozowych dla wykonywania budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów (Dz. U. R. P. Nr 95, poz. 846);
- c) ogierów i klaczy, wpisanych do ksiąg stadnych koni, prowadzonych zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 13 marca 1934 r. (Dz. U. R. P. N 32, poz. 284);
- d) ogierów i klaczy, wpisanych do ksiąg ogierów i klaczy zarodowych, jeżeli okoliczność ta zostanie stwierdzona odpowiednim zaświadczeniem izby rolniczej;
- e) klaczy wysokożrebných i klaczy ze źrebiętami w wieku do 4 miesięcy, o ile okoliczności te zostaną stwierdzone zaświadczeniem właściwego zarządu gminnego (miejskiego);
- f) zwierząt pracujących w kopalniach stale pod ziemią, jeżeli okoliczność ta zostanie stwierdzona zaświadczeniem właściwego okręgowego urzędu górniczego;
- g) koni zadeklarowanych do przysposobienia wojskowego konnego i wcielonych do wojskowej służby pomocniczej konnej.

do § 21
ust. 2.

I. Nieposiadanie własnych narzędzi. W postanowieniu tym uderza nieprawidłowe rozłożenie ciężaru dowodu (onus probandi) między obowiązane a władzę powołującą. Skoro bowiem w myśl ust. 1 art. 8, osoby powołane do osobistych świadczeń mają na żądanie władzy stawić się z posiadanymi w chwili powołania własnymi narzędziami pracy to, zgodnie z ogólnymi zasadami prawa, posiadanie i własność tych narzędzi, jako fakt pozytywny, powinna udowodnić władza powołująca. Stwierdzenie bowiem okoliczności negatywnych jest w wielu wypadkach niemożliwe lub bardzo utrudnione.

Ten przepis ma swoje uzasadnienie o tyle, że chodzi tu o narzędzia zwykle posiadane przez osoby obowiązane do świadczeń, np. łopaty, kilofy, motyki itp. tak, że nieposiadanie tych narzędzi jest wypadkiem wyjątkowym, który powinien być udowodniony przez powołanego w sposób, wskazany w ust. 2 § 21.

Natomiast nieposiadania własnego inwentarza nie należy w ten sposób udowadniać. Dowód posiadania i własności należy do władzy, która posiada odpowiednie dane na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 12 listopada 1927 r. o dostarczaniu środków przewozowych na rzecz wojska w czasie pokoju. — Dz. U. Nr 102, poz. 883 i rozporządzeń wykonawczych do niego (patrz Ustawodawstwo wojenne, wstęp str. 10).

Art. 9.

(1) Powołanie do świadczeń osobistych następuje na podstawie zapotrzebowań, zgłaszanych przez:

- 1) władze wojskowe, upoważnione do tego przez Ministra Spraw Wojskowych, a na obszarze objętym stanem wojennym—przez władze określone przez Naczelnego Wodza;
- 2) władze podległe Ministrom: Spraw Wewnętrznych, Przemysłu i Handlu, Rolnictwa i Reform Rolnych, Komunikacji, Opieki Społecznej, Poczty i Telegrafów oraz Skarbu.

(2) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami, określi właściwość władz (pkt. 2), zgłaszających zapotrzebowania oraz tryb postępowania w tych sprawach.

Do art. 9.

§ 23. (1) Następujące władze są właściwe do zgłaszania zapotrzebowań na osobiste świadczenia wojenne:

- 1) w zakresie administracji wojskowej — komendanci garnizonów, a poza obszarem garnizonu dowódcy (kierownicy) przebywających przejściowo w danej miejscowości oddziałów i zakładów wojskowych;

- 2) w zakresie administracji spraw wewnętrznych — wojewódzkie i powiatowe władze administracji ogólnej, organa policji państwowej oraz zarządy gmin;
- 3) w zakresie administracji przemysłu i handlu:
 - a) w ogólnym przemyśle wojennym — urzędy wojewódzkie,
 - b) w ścisłym przemyśle wojennym — kierownictwa zakładów,
 - c) w zakresie marynarki handlowej, portów morskich oraz przedsiębiorstw, znajdujących się w portach morskich — dyrektor urzędu morskiego;
- 4) w zakresie administracji rolnictwa i reform rolnych:
 - a) powiatowe władze administracji ogólnej,
 - b) kierownicy państwowych zakładów chowu koni,
 - c) dyrektorzy lasów państwowych,
 - d) nadleśniczowie,
 - e) kierownicy jednostek organizacyjnych szczególnych;
- 5) w zakresie administracji Ministerstwa Komunikacji:
 - a) w przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe“:
 - Dyrektorzy Kolei Państwowych,
 - Naczelnicy Oddziałów Kolei Państwowych,
 - Naczelnicy (zawiadowcy) wykonawczych jednostek służbowych;
 - b) w administracji dróg kołowych:
 - wojewódzkie władze administracji ogólnej,
 - kierownicy powiatowych zarządów drogowych;
 - c) w administracji dróg wodnych śródlądowych:
 - wojewódzkie władze administracji ogólnej;
 - kierownicy państwowych zarządów wodnych;
- 6) w zakresie administracji opieki społecznej:
 - wojewódzkie władze administracji ogólnej;
- 7) w zakresie administracji poczt i telegrafów:
 - dyrektorzy departamentów i biur Ministerstwa Poczt i Telegrafów,
 - dyrektorzy okręgów Poczt i Telegrafów,
 - naczelnicy obwodowych urzędów pocztowo-telekomunikacyjnych lub pocztowych,
 - naczelnicy rejonowych urzędów telefoniczno-telegraficznych (telekomunikacyjnych);
- 8) w zakresie administracji skarbowej;

— Dyrekcja Polskiego Monopolu Tytoniowego, Państwowego Monopolu Spirytusowego i Polskiego Monopolu Solnego oraz kierownicy zakładów monopolowych.

(2) W sprawach dotyczących obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej zgłaszają zapotrzebowania na osobiste świadczenia wojenne komendanci (dowódcy) obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.

§ 24. Na obszarze objętym stanem wojennym zgłaszają zapotrzebowania na osobiste świadczenia wojenne władze administracji cywilnej lub wojskowej, określone w zarządzeniu Naczelnego Wodza.

§ 25. (1) Zapotrzebowania należy zgłaszać pisemnie, podając w nich następujące dane:

- a) ilość osób, potrzebnych do wykonania świadczenia ze wskazaniem fachowości;
- b) miejsce, dzień i godzinę, w których mają się stawić powołani do wykonania tego świadczenia;
- c) z jakimi narzędziami lub środkami przewozowymi i inwentarzem mają się stawić powołani do wykonania świadczenia;
- d) jakie ewentualnie i gdzie będą dostawione środki przewozowe celem przewiezienia powołanych na miejsce świadczenia;
- e) przypuszczalny przeciąg czasu świadczenia.

(2) W przypadkach niecierpiących zwłoki można zgłosić zapotrzebowanie telegraficznie lub telefonicznie — zgłoszenie to jednak należy następnie potwierdzić pisemnie, podając dane wyszczególnione w ust. (1).

§ 26. (1) Zapotrzebowania należy kierować do władz właściwych do powoływania do osobistych świadczeń wojennych, urzędujących w miejscowościach, położonych najbliżej miejsca, w którym świadczenie ma być wykonane.

(2) Przepis § 12 stosuje się odpowiednio do wystawiania zapotrzebowań na osobiste świadczenia wojenne.

§ 27. (1) Władza wojskowa, przed zgłoszeniem zapotrzebowania do osobistych świadczeń wojennych — powinna rozważyć, czy ze względu na rodzaj i jakość prac, które mają być wykonane — należy zgłosić zapotrzebowanie na osobiste świadczenia wojenne, czy też zapewnić sobie niezbędną pomoc dla wykonania zadania na podstawie innych obowiązujących przepisów.

(2) W tym względzie należy kierować się zasadą, że do osobistych świadczeń wojennych należy powoływać tylko w tych przypadkach, gdy praca mająca być przedmiotem świadczenia ma być krótkotrwałą i nie wymagającą przygotowania fachowego lub zawodowego

oraz gdy nie będzie zachodzić potrzeba zorganizowania powołanych w oddziały zwarte.

do art. 9 I. Władze określone przez Naczelnego Wodza — patrz
ust. 1. uwaga VI do art. 5.

II. Zgłaszanie zapotrzebowań przez władze niewojskowe. Ustawa z 25 lipca 1919 r. w ogóle nie przewidywała możliwości zgłoszeń przez władze niewojskowe. Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 1 czerwca 1927 r. zmieniło to postanowienie w tym duchu, że zapotrzebowania władz cywilnych mogły być zgłaszane do władz administracji ogólnej, lecz w drodze przez władze wojskowe, upoważnione do tego przez Ministra Spraw Wojskowych, a na obszarze wojennym przez Naczelnego Wodza.

Aczkolwiek więc postanowienie to nie wyłączało możliwości zgłaszania zapotrzebowań przez resorty niewojskowe, to jednak zapewniało władzom wojskowym bezwzględne pierwszeństwo przy zaspokajaniu potrzeb.

do § 23 III. Komendanci (dowódcy) obrony przeciwlotniczej
ust. 2. i przeciwgazowej. Z punktu widzenia prawnego kwestie te reguluje ogólnie ustawa z 15 marca 1934 r. o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej (Dz. U. Nr 80, poz. 742) oraz dekret Prezydenta Rzplitej z dnia 4 lipca 1936 r. o ustanowieniu Inspektora Obrony Powietrznej Państwa (Dz. U. Nr 52, poz. 368).

Do tych aktów ustawodawczych brak, niestety, dotychczas rozporządzeń wykonawczych, wobec tego nie można ustalić na czele jakich jednostek względnie instytucyj ci komendanci (dowódcy) stoją.

do § 26 IV. Władze właściwe do powoływania położone naj-
ust. 1. bliżej miejsca, w którym świadczenie ma być wykonane stanowią zgodnie z § 9 ust. 1 starostwa, o ile chodzi o wykonanie świadczeń osobistych w miejscowościach, będących siedzibą tych władz — a zarządy gmin w innych miejscowościach.

do § 27 V. Zapewnić sobie pomoc do wykonania zadania na
ust. 1. podstawie innych obowiązujących przepisów. Z przepisów tych mogą mieć zastosowanie:

- 1) art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 16 marca 1928 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. Nr 38, poz. 307), patrz uwaga XV do art. 1,
- 2) art. 3 ustawy z dnia 15 marca 1934 r. o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej (Dz. U. Nr 80, poz. 742), patrz uwaga XVI do art. 1,
- 3) rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 24 września 1934 r. o wojskowej służbie pomocniczej, (Dz. U. Nr 86, poz. 783), (podane niżej) dające władzom wojskowym możliwość zapewnie-

nia sobie pomocy w przypadkach odmiennych, niż wyszczególnione w ust. 2 § 27, a więc, gdy praca ma być długotrwała, wymagająca pewnego przygotowania oraz gdy zachodzić będzie potrzeba zorganizowania powołanych w oddziały zwarte.

Art. 10.

W przypadku zgłoszenia jednoczesnego zapotrzebowania świadczeń osobistych przez władze wojskowe i inne władze państwowe, pierwszeństwo w zaspokojeniu zapotrzebowania służy władzom wojskowym.

Do art. 10.

§ 28. (1) W przypadku zgłoszenia jednoczesnego zapotrzebowania świadczeń osobistych przez dwie lub więcej władz państwowych (niewojskowych o pierwszeństwie rozstrzyga termin doręczenia zapotrzebowania władzy, powołującej do osobistych świadczeń wojennych, jeżeli obydwa świadczenia nie mogą być jednocześnie zaspokojone. Władza, powołująca do osobistych świadczeń, powinna jednak w każdym przypadku rozważyć względy rzeczowe, które spowodowały zapotrzebowania i bez względu na termin wpływu pokryć zapotrzebowanie bardziej naglące z punktu widzenia potrzeb państwowych. Dotyczy to w szczególności zapotrzebowań zgłaszanych w sprawach obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.

(2) Władza, powołująca do osobistych świadczeń wojennych zawiadamia natychmiast o niemożności zaspokojenia zapotrzebowania władzę, która zapotrzebowanie zgłosiła.

Art. 11.

(1) Rada Ministrów może nałożyć już w czasie pokoju:

- 1) obowiązek zarejestrowania się — na osoby należące do pewnych zawodów i niezwołnione w myśl przepisów rozporządzenia niniejszego od obowiązku świadczeń osobistych, jeśli uzna, że potrzebnych wiadomości, dotyczących tych osób, w innej drodze uzyskać nie można;
- 2) obowiązek dostarczania wszelkich danych, potrzebnych do ustalenia, jaki personel i w jakiej ilości potrzebny jest dla utrzymania prawidłowego funkcjonowania instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw i gospodarstw wiejskich, wymienionych w art. 3 ust. 2, — na właścicieli (zarządy) tych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw i gospodarstw.

(2) Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi

ministrami, określi władze przeprowadzające rejestrację (pkt. 1) i zebranie danych (pkt. 2) oraz tryb postępowania w tych sprawach.

do art. 11 I. Cel tego postanowienia jest jasny, ma on mianowicie
ust. 1. przygotować statystykę personalną według zawodów i potrzeb instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw i gospodarstw wiejskich, niezbędną ze względu na rzeczowe świadczenia wojenne (Dz. U. Nr 95, poz. 859).

Postanowienia punktu 2 w ustawie z 25 lipca 1919 r. nie ma.

do art. 11 II. Dotychczas brak jest wspomnianego rozporządzenia.
ust. 2.

Art. 12.

(1) Świadczenia osobiste wykonywa się za wynagrodzeniem. Obejmuje ono wynagrodzenie za pracę, za używanie w czasie wykonywania świadczeń własnych narzędzi, środków przewozowych oraz inwentarza pociągowego, a dla wykonywującego świadczenie poza miejscem zamieszkania lub pobytu — także koszt zakwaterowania.

(2) Wynagrodzenie wypłaca się w pieniądzu. Za zgodą wykonywującego świadczenie wynagrodzenie może być wypłacone również w innej wartości.

(3) Właściwość władz i tryb postępowania w sprawach roszczeń o należności z tytułu wynagrodzenia za świadczenia określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 12, 13, 14 i 24 ust. 2.

§ 29. (1) Wynagrodzenie za wykonywanie osobistych świadczeń wojennych na rzecz władz rządowych lub samorządowych stanowią stawki wynagrodzenia dla poszczególnych gałęzi pracy. Stawki te ustalają na podstawie opinij okręgowych inspektorów pracy wojskowe władze administracji ogólnej w porozumieniu z właściwymi dowódcami okręgu korpusu (dowódcą Floty na terenie mu podległym) i izbami skarbowemi.

(2) Stawki obejmują wynagrodzenie za jeden dzień świadczenia przy określonej ilości godzin.

(3) Celem ustalenia stawki wynagrodzenia za osobiste świadczenia robotników niewykwalifikowanych będą brane za podstawę przeciętne zarobki tego rodzaju robotników, wypłacane przy robotach państwowych lub samorządowych w tej miejscowości lub powiecie, w którym świadczenia są uskuteczniane.

(4) Wysokość stawki wynagrodzenia innych pracowników ustala się na podstawie przeciętnych zarobków, osiąganych w ich gałęzi pracy, w danej miejscowości, powiecie lub w ogóle w kraju.

(5) Stawka wynagrodzenia obejmuje również wynagrodzenie za używanie w czasie wykonywania świadczeń własnych narzędzi, środków przewozowych oraz inwentarza pociągowego, a przy wykonywaniu świadczenia poza miejscem zamieszkania lub pobytu także koszt zakwaterowania.

(6) Stawki wynagrodzenia będą ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

§ 30. (1) Wysokość wynagrodzenia za świadczenie wykonywane na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich ustalają w braku układu zbiorowego dla danego rodzaju pracy na podstawie opinij okręgowych inspektorów pracy — wojewódzkie władze administracji ogólnej w porozumieniu z właściwymi dowódcami okręgu korpusu (dowódcą Floty na terenie mu podległym) i izbami skarbowemi, stosując przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia zasady, wyszczególnione w § 29 ust. 2 — 5.

(2) Stawki wynagrodzenia będą ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

§ 31. Wynagrodzenia za świadczenia osobiste wypłaca się — o ile układ zbiorowy nie stanowi inaczej — w gotówce z dołu, zasadniczo w miejscu wykonania świadczenia w okresach tygodniowych, a przy świadczeniach trwających krócej niż tydzień — nie później jak w dniu ukończenia świadczenia.

§ 32. (1) Jeżeli władza rządowa lub samorządowa, względnie instytucja, organizacja lub przedsiębiorstwo państwowe lub samorządowe, mające uskutecznić wypłatę, nie rozporządzą w miejscu wykonania świadczenia potrzebną gotówką — wydaje powołanemu do świadczeń potwierdzenie uskutecznionego świadczenia.

(2) Potwierdzenie to napisane wyraźnie i bez poprawek ma zawierać:

- a) nazwę władzy (instytucji, organizacji, przedsiębiorstwa) wystawiającej potwierdzenie;
- b) imię, nazwisko i adres powołanego do świadczenia;
- c) rodzaj pracy, określonej w sposób najogólniejszy (np. prace ziemne, stolarskie, ciesielskie itp.) i ilość dni pracy;
- d) ogólną kwotę wynagrodzenia, należącego się powołanemu;
- e) miejsce oraz oddział lub urząd, w którym wynagrodzenie ma być wypłacone oraz czas wypłaty.

(3) Potwierdzenie uskutecznionego świadczenia powinno być zaopatrzone w datę oraz w podpis i w miarę możliwości w pieczęć korzystającego ze świadczenia lub organu do tego upoważnionego.

§ 33. (1) Wypłata kwoty wynagrodzenia, na którą opiewa potwierdzenie, powinna nastąpić nie później, niż w ciągu miesiąca od dnia wykonania świadczenia.

(2) Organ dokonywujący wypłaty powinien odebrać od interesowanego wydane mu potwierdzenie uskutecznionego świadczenia.

(3) Interesowany kwituje odbiór wynagrodzenia na potwierdzeniu uskutecznionego świadczenia.

§ 34. (1) W razie nieotrzymania przez wykonywującego osobiste świadczenia wojenne wynagrodzenia w myśl zasad określonych w rozporządzeniu niniejszym w terminie jednego miesiąca od dnia wykonania świadczenia, interesowany może zgłosić roszczenie o należność z tytułu wynagrodzenia za świadczenie do powiatowej władzy administracji ogólnej, na terenie której było wykonane świadczenie.

2) W piśmie, zawierającym roszczenie, należy wskazać:

- a) rodzaj świadczenia;
- b) czas i miejsce wykonania świadczenia;
- c) na czyją rzecz świadczenie było wykonane;
- d) wysokość roszczenia o wynagrodzenie.

(3) Powiatowe władze administracji ogólnej rozstrzygają roszczenia w trybie przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnem (Dz. U. R. P. Nr 36, poz. 341).

(4) Jeżeli interesowany czuje się pokrzywdzony decyzją powiatowej władzy administracji ogólnej, przysługuje mu prawo wniesienia powództwa do właściwego sądu w terminie dni 30, licząc od dnia doręczenia tej decyzji.

do art. 12
ust. 1.

I. Świadczenia osobiste wykonywa się za wynagrodzeniem, mimo to jednak niezapłacenie wynagrodzenia nie skutkuje zwolnieniem od dalszego wykonywania obowiązków świadczeń, gdyż jest to świadczenie przymusowe.

Niezapłacenie uzasadnia tylko prawo do żądania potwierdzenia uskutecznionego świadczenia i w razie niezapłacenia w ciągu miesiąca od daty potwierdzenia, prawo do dochodzenia należności na drodze administracyjnej i następnie sądowej (§§ 32, 33 i 34).

Opisany sposób ma zastosowanie, jak to wynika z treści ust. 1 § 32 tylko do świadczeń wykonanych na rzecz władzy rządowej lub samorządowej, względnie instytucji, organizacji lub przedsiębiorstwa państwowego lub samorządowego. Jeżeli zaś chodzi o prywatne instytucje, organizacje, przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa wiejskie, to

zapłaty wynagrodzenia należy dochodzić w trybie przewidzianym w § 34 ust. 2. (Instytucje te, organizacje, przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa wiejskie nie wystawiają potwierdzeń uskutecznionego świadczenia. Gdy w ciągu 1 miesiąca nie zapłacą, to w myśl § 34 ust. 2 roszczenie kieruje się do władz administracji ogólnej).

do art. 12
ust. 2.

II. Za zgodą wykonywującego świadczenia wynagrodzenie może być wypłacone również w innej wartości, np. w deputatach żywnościowych, wyżywieniu i paszy dla zwierząt pociągowych (porównaj art. 18 i §§ 44 — 48), w kuponach na ubrania, opał lub tp. Zgoda na inne wartości może być wyraźna lub milcząca. Dobrowolne przyjęcie świadczenia zamiennego świadczy o zgodzie zobowiązanego na rodzaj wypłaty, pozbawia go zatem prawa kwestionowania w przyszłości tego sposobu zapłaty.

Art. 13.

(1) Wynagrodzenie za świadczenia osobiste, wykonywane bezpośrednio na rzecz władz rządowych lub samorządowych, wypłacają te władze według zasad, które określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

(2) Określenie wysokości stawek wynagrodzenia mogą przekazać interesowani ministrowie podległym władzom.

do art. 13
ust. 1.

I. Dotychczas brak wspomnianego rozporządzenia wykonawczego.

Art. 14.

(1) Wynagrodzenie za świadczenia osobiste, wykonywane na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich, wypłacają te instytucje, organizacje, przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa wiejskie w wysokości, ustalonej w układzie zbiorowym dla danego rodzaju pracy.

(2) Jeżeli układ nie określa wysokości wynagrodzenia, ustala się je na podstawie przeciętnych zarobków, pobieranych w danej miejscowości w danej gałęzi pracy. Władze właściwe do ustalenia wysokości wynagrodzenia określi rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

do art. 14
ust. 1.

I. Wynagrodzenie. Z wynagrodzenia osób pracujących na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj i organizacji, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich potrąca się zasadnicze składki na ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa (art. 19 ust. 2), na ubezpie-

czenia emerytalne, od wypadków i chorób zawodowych (art. 20 ust. 2) (patrz uwagi do art. 19 i 20).

II. Układ zbiorowy. Sprawę układów zbiorowych reguluje art. 445 Kodeksu Zobowiązań (Dz. U. Nr 82/33, poz. 598), który brzmi:

„§ 1. Układ co do warunków indywidualnych o pracę, zawarty między pracodawcą albo prawnie istniejącym związkiem pracodawców z jednej strony a prawnie istniejącym związkiem pracowników z drugiej strony (układ zbiorowy), wiąże, w braku szczególnego przepisu ustawy, tylko strony, które układ zawarły oraz członków związku, będącego stroną.

§ 2. Układ zbiorowy powinien być pod nieważnością zawarty na piśmie.

§ 3. Gdy czas mocy obowiązującej albo termin wypowiedzenia nie jest w samym układzie zbiorowym oznaczony, każda ze stron może układ wypowiedzieć na miesiąc naprzód.

§ 4. Postanowienia umów indywidualnych mniej korzystne dla pracowników niż postanowienia układu zbiorowego są nieważne. Zamiast nich mają moc odpowiednie postanowienia układu zbiorowego“.

Układ zbiorowy, o którym mowa w art. 14 dotyczyć winien ogółu pracowników i pracodawców w danym okręgu lub miejscowości.

Od układu zbiorowego należy odróżnić umowę zbiorową, to jest umowę zawartą przez pracodawcę lub zespół pracodawców z robotnikami (lub wyłonionymi przez nich delegatami), niestanowiącymi jednak prawnie istniejącego związku. Istnienie tego rodzaju umowy nie stwarza żadnych uprawnień dla wykonywujących świadczenia osobiste.

Zaznaczyć należy również, że postanowienia układu zbiorowego, dotyczące innych przedmiotów, niż wynagrodzenia (wysokość, termin zapłaty), np. dotyczące czasu pracy, urlopów, nie mają mocy wiążącej dla korzystających z osobistych świadczeń wojennych (porównaj uwagę VII do art. 3).

Art. 15.

(1) Powołany do świadczeń osobistych ma prawo do zwrotu rzeczywistych kosztów przejazdu środkiem masowego przewozu z miejsca zamieszkania (pobytu) do miejsca świadczenia i z powrotem, jeżeli odległość miejsca zamieszkania (pobytu) od miejsca świadczenia wynosi więcej niż 10 km.

(2) Zwrot kosztów przejazdu wypłacają władze, instytucje, organizacje, przedsiębiorstwa lub gospodarstwa wiejskie, właściwe do wypłaty wynagrodzenia za świadczenie.

(3) Właściwość władz i tryb postępowania w sprawach roszczeń z tytułu należności o zwrot kosztów przejazdu określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 15.

§ 35. (1) Za środek masowego przejazdu uważa się koleje, statki, tramwaje, autobusy a pozatem każdy inny środek lokomocji, jak pojazd konny lub mechaniczny, którym przejazd może odbywać co najmniej 4 osoby.

(2) W razie użycia kolei jako środka przejazdu na miejsce świadczenia należą się koszty przejazdu pociągiem osobowym klasą III, w razie zaś użycia statku, tramwaju, omnibusu itp. koszty przejazdu klasą najniższą.

(3) Jeżeli użyto innego środka masowego przejazdu powołanemu należy się proporcjonalny zwrot kosztów przejazdu wedle taryfy, ustalonej przez władze — a w braku taryfy zwrot kosztów przejazdu według normy, wskazanej przez zarząd gminy, na terenie której świadczenie jest wykonywane.

§ 36. Zwrot kosztów przejazdu z miejsca zamieszkania do miejsca świadczenia uskutecznią korzystający z osobistego świadczenia w dniu pierwszej wypłaty wynagrodzenia za osobiste świadczenia, zaś zwrot kosztów przejazdu z powrotem (z miejsca świadczenia do miejsca zamieszkania) — w dniu ukończenia świadczenia.

§ 37. W sprawach roszczeń z tytułu zwrotu kosztów przejazdu, stosuje się analogicznie przepis § 34.

do § 35
ust. 3.

Proporcjonalny zwrot kosztów przejazdu przysługuje w wypadkach, gdy użyto innego środka lokomocji niż kolej, statek tramwaj lub autobus a więc, np. pojazdu konnego lub mechanicznego, którym przejazd może odbywać co najmniej 4 osoby. W tych wypadkach powołanemu przysługuje zwrot kosztów nie według rzeczywiście poniesionego wydatku (co byłoby w wielu wypadkach trudne do sprawdzenia i mogłoby dawać powody do licznych nadużyć), lecz według taryfy ustalonej przez władze, proporcjonalnie do odległości i normalnej pojemności użytego środka przewozu. Jeżeli więc np. przejazd furmanką 4-osobową z miejscowości A do B kosztuje według taryfy 4 zł, to powołany otrzyma 1 zł.

W braku taryfy zwrot kosztów przejazdu ustalony będzie według normy, wskazanej przez zarząd gminy, na terenie której świadczenie jest wykonywane.

Art. 16.

(1) Za zniszczenie, uszkodzenie lub utratę narzędzi, środków przewozowych lub inwentarza pociągowego, dostarczonych w myśl art. 8 przez powołanego do świadczeń, należy się odszkodowanie, jeżeli zniszczenie, uszkodzenie lub utrata nastąpiły bez jego winy.

(2) Właściwość władz i tryb postępowania w tych sprawach określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 16.

§ 38. W razie uszkodzenia, zniszczenia lub utraty dostarczonego przez powołanego do osobistych świadczeń wojennych własnego narzędzia, własnego środka przewozowego lub własnego inwentarza pociągowego należy zgłosić natychmiast roszczenie o odszkodowanie u korzystającego ze świadczenia lub organu. przez niego upoważnionego.

§ 39. (1) W warunkach wskazanych w § 38 korzystający ze świadczenia lub organ przez niego upoważniony wszczyna z poszkodowanym rokowania ugodowe celem ustalenia wysokości odszkodowania.

(2) W razie ustalenia wysokości odszkodowania w drodze rokowań ugodowych, ustalone w tej drodze odszkodowanie należy wypłacić interesowanemu przy najbliższej wypłacie wynagrodzenia za świadczenia.

(3) W razie niewypłacenia ugodzonej sumy odszkodowania stosuje się przepis § 34.

§ 40. (1) Jeżeli rokowania ugodowe nie doprowadzą do porozumienia — korzystający ze świadczenia lub organ przez niego upoważniony spisuje w obecności poszkodowanego i w razie potrzeby świadków protokół, w którym należy wyszczególnić przedmiot utracony lub rodzaj zniszczenia względnie uszkodzenia przedmiotu oraz wymienić świadków, obecnych w czasie, w którym nastąpiły utrata, zniszczenie lub uszkodzenie przedmiotu. Protokół ten podpisują sporządzający protokół i poszkodowany.. Odpis protokołu doręcza się poszkodowanemu.

(2) W przypadku, wskazanym w ust. 1 wysokość odszkodowania ustalają powiatowe władze administracji ogólnej, właściwe ze względu na miejsce zamieszkania poszkodowanego.

(3) Do wniosku o ustalenie przez powiatowe władze administracji ogólnej wysokości odszkodowania należy dołączyć odpis protokołu (ust. 1).

§ 41. Przepis § 34 stosuje się odpowiednio do roszczeń z tytułu odszkodowania za uszkodzenie, zniszczenie lub utratę dostarczonego przez powołanego do osobistych świadczeń wojennych własnego narzędzia, własnego środka przewozowego lub własnego inwentarza pociągowego.

§ 42. Przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia za szkody, należy brać pod uwagę przeciętne ceny szacunkowe przedmiotów świadczeń wedle miejsca zamieszkania powołanego do świadczeń oraz stopnia ich zniszczenia lub uszkodzenia.

§ 43. Obowiązek wypłaty odszkodowania ciąży na władzy lub osobie, korzystającej ze świadczenia.

do § 38. I. Należy zgłosić natychmiast roszczenie o odszkodowanie, a więc przy najbliższym kontakcie z korzystającymi ze świadczeń.

Z tego określenia wynika, że spóźnione zgłoszenia powodują utratę prawa do odszkodowania. Chodzi tu bowiem o umożliwienie pracodawcy niezwłocznego ustalenia z jakiej przyczyny nastąpiło uszkodzenie, zniszczenie lub utrata.

Roszczenie nie musi być ściśle oznaczone cyfrowo, wystarczy za wiadomienie o uszkodzeniu, utracie lub zniszczeniu bez winy świadczącego, połączone z żądaniem wypłaty odszkodowania. Roszczenie to może być zgłoszone ustnie lub na piśmie.

do § 42. II. Przeciętne ceny szacunkowe — wedle wartości w chwili wypłaty a nie w chwili uszkodzenia, z przepisów §§ 38—43 wynika bowiem, że wynagrodzenie szkody ma odpowiadać względem słuszności i umożliwić obowiązanemu naprawienie lub nabycie uszkodzonego względnie straconego dobra.

Art. 17.

(1) Inwentarz pociągowy, dostarczony w myśl art. 8 przez powołanego do świadczeń osobistych dla celów wykonania świadczenia, korzysta z bezpłatnej opieki sanitarno-weterynaryjnej i podkownictwa.

(2) Wydatki z tego tytułu ponoszą władze, instytucje, organizacje, przedsiębiorstwa lub gospodarstwa wiejskie, korzystające ze świadczenia.

Art. 18.

(1) Jeżeli wykonywujący osobiste świadczenia napotyka na trudności w uzyskaniu pożywienia dla siebie lub paszy dla inwentarza pociągowego, dostarczonego do obsługiwanego środka przewozowego, — korzystający ze świadczenia obowiązany jest dostarczyć mu na żądanie pożywienia w naturze dla niego lub paszy dla inwentarza, potrącając równowartość pożywienia lub paszy z należnego wynagrodzenia za świadczenie.

(2) Normy pożywienia i paszy oraz sposób obliczenia równowartości określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych i Ministra

Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Do art. 18.

§ 44. Wykonywujący osobiste świadczenia wojenne na rzecz władz wojskowych i przydzieleni w związku z tym do formacyj wojskowych, które prowadzą gospodarkę kuchenną, otrzymują w warunkach, określonych w art. 18 wyżywienie takie jak szeregowcy danej formacji.

§ 45. Wykonywujący osobiste świadczenia wojenne w przypadkach innych, niż określone w § 44, otrzymują pożywienie w następującym wymiarze:

Nazwa środka spożywczego	Norma dzienna
Chleb	500 g
Mięso wołowe	200 „
Jarzyna twarda	100 „
Jarzyna świeża	200 „
Ziemniaki	700 „
Słonina	30 „
Sól kuchenna	20 „

§ 46. Normy paszy dla inwentarza pociągowego, dostarczonego przez wykonywujących osobiste świadczenia wojenne do obsługiowania środków przewozowych wynoszą dziennie:

- a) owies — 2,5 kg
- b) siano — 4 „
- c) słoma na karmę — 1,5 „

§ 47. Określone w §§ 45 i 46 środki spożywcze mogą być w razie potrzeby zastępowane innymi artykułami żywnościowymi według obowiązujących w tym względzie przepisów wojskowych.

§ 48. (1) Równowartość pożywienia i paszy dla poszczególnych miejscowości będą ustalali dowódcy okręgu korpusu w porozumieniu z wojewódzkimi władzami administracji ogólnej, a na obszarze, objętym stanem wojennym władze wojskowe, wymienione przez Naczelnego Wodza.

(2) Z chwilą powstania warunków, przewidzianych w art. 1, równowartość pożywienia i paszy będzie ogłaszana w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a na obszarze, objętym stanem wojennym — w dzienniku zarządzeń Naczelnego Wodza.

(3) Równowartość dostarczonego pożywienia lub paszy potrąca się z wynagrodzenia za świadczenia.

do art. 18 I. Pożywienie w naturze. Pożywienie jak również i paszę dla inwentarza pociągowego otrzymują wykonywujący osobiste świadczenia tylko na własne żądanie (art. 12 ust. 2), gdy napotykają na trudności w uzyskaniu pożywienia lub paszy.

do § 47. II. Według obowiązujących w tym względzie przepisów wojskowych a więc obecnie według przepisu „Należności żywnościowe w czasie pokoju (N. Ż. — 1)” z 1935 r.

Z tabel tych wynika, że wykonywującym świadczenia na rzecz władz wojskowych i w związku z tym przydzielonym do formacji wojskowych, przysługiwać będzie wyższa należność żywnościowa (patrz § 19).

Art. 19.

(1) Osoby, powołane do świadczeń osobistych i wykonywujące je na rzecz władz rządowych lub samorządowych, korzystają w przypadku choroby, powstałej w czasie wykonywania świadczenia, na koszt Skarbu Państwa z bezpłatnej pomocy lekarskiej, środków leczniczych i opatrunkowych oraz leczenia szpitalnego i utrzymania.

(2) Osoby, wykonywujące świadczenia osobiste na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw albo gospodarstw wiejskich, podlegają na równi z pracownikami danego zakładu pracy obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa bądź też narówni z pracownikami korzystają ze świadczeń w przypadku choroby i macierzyństwa bezpośrednio ze strony zakładu pracy. Jeżeli jednak uszkodzenie zdrowia nastąpiło wskutek bezpośredniego oddziaływania wydarzeń wojennych w czasie wykonywania świadczenia, leczenie tych osób odbywa się na koszt Skarbu Państwa.

do art. 19 I. Korzystają z bezpłatnej pomocy lekarskiej. Sum wyłożonych przez Skarb Państwa na leczenie, utrzymanie w szpitalu itd. nie potrąca się z wynagrodzenia za wykonywanie świadczeń. Z wynagrodzenia tego nie potrąca się również jakichkolwiek składek na leczenie, pomoc lekarską itd.

do art. 19
ust. 2.

II. Ubezpieczenie na wypadek choroby i macierzyństwa. Sprawę tę reguluje ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. Nr 51, poz. 396) ze zmianami, wynikającymi z rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. Nr 95, poz. 855) z wyjątkiem ubezpieczenia na wypadek bezrobocia.

W razie niezgłoszenia pracownika (świadczącego) przez pracodawcę (korzystającego ze świadczeń) lub nieuiszczenia należnych za niego składek we właściwych terminach, zgodnie z art. 232 powołanej ustawy, pracodawca obowiązany jest wypłacić zainteresowanemu sumę równą wartości wszystkich świadczeń, jakie otrzymałby z tytułu swego ubezpieczenia oraz wynagrodzić mu powstałe stąd szkody i straty.

Obliczenia świadczeń, których uprawniony został pozbawiony, dokonywa właściwa instytucja ubezpieczeń społecznych.

Do rozpoznania sporów właściwe są sądy powszechne na zasadach ogólnych bez potrzeby uprzedniego rozpoznania sprawy w drodze administracyjnej, przepisy bowiem art. 24 omawianego rozporządzenia traktują tylko o wynagrodzeniu za świadczenia, zwrocie kosztów przejazdu i odszkodowania z art. 15.

Sądy pracy, o których mówi wspomniany art. 232 nie są w danym wypadku właściwe, gdyż sądy powołane są do rozstrzygania spraw wynikłych wyłącznie ze stosunku pracy dobrowolnej.

Art. 20.

(1) Osoby, wykonywujące świadczenia osobiste na rzecz władz rządowych lub samorządowych, które doznały uszkodzenia zdrowia, powodującego utratę zdolności zarobkowej z powodu choroby lub kalectwa, nabytych w czasie i wskutek wykonywania tych świadczeń, będą uważane za inwalidów wojennych lub inwalidów wojskowych i służy im prawo do zaopatrzenia inwalidzkiego w trybie i na zasadach, określonych w przepisach normujących zaopatrzenie inwalidzkie osób, które doznały uszkodzenia zdrowia na skutek służby wojskowej.

(2) Osoby, wykonywujące świadczenia osobiste na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw lub gospodarstw wiejskich, podlegają obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego oraz ubezpieczenia od wypadków i chorób zawodowych — narówni z pracownikami danego zakładu pracy. Osobom tym służy jednak prawo do zaopatrzenia inwalidzkiego w myśl ust. 1, jeżeli doznały uszkodzenia zdrowia, powodującego utratę zdolności zarobkowej wskutek bezpośredniego oddziaływania wydarzeń wojennych w czasie wykonywania świadczenia. Z tytułu jednego uszkodzenia zdrowia można pobierać tylko jedno zaopatrzenie, odszkodowanie lub rentę, przyczem w razie zbiegu uprawnień z tytułu

tego samego uszkodzenia zdrowia służy osobom uprawnionym prawo wyboru uprawnienia korzystniejszego.

do art. 20 I. Inwalidzi wojenni i wojskowi. Sprawę tę reguluje
ust. 1. ustawa z dnia 17 marca 1932 r. o zaopatrzeniu inwalidzkim (Dz. U. Nr 5/35, poz. 31) ze zmianami, wynikającymi z dekretu Prezydenta Rzplitej z dnia 22 listopada 1935 r. (Dz. U. Nr 85, poz. 522) i rozporządzenie wykonawcze z dnia 17 grudnia 1934 r. (Dz. U. Nr 5/35, poz. 32).

Zgodnie z art. 1 powołanej ustawy osoba, która doznała uszkodzenia zdrowia lub kalectwa w wojsku w czasie wojny, nazywa się inwalidą wojennym, a w czasie pokoju — inwalidą wojskowym.

do art. 20 II. Obowiązek ubezpieczenia emerytalnego oraz ubez-
ust. 2. pieczenia od wypadków i chorób zawodowych: patrz uwaga II. do art. 19 i rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 24 listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Dz. U. Nr 106, poz. 911) ze zmianami w ustawie z dnia 15 marca 1934 r. (Dz. U. Nr. 39, poz. 347), w części dotyczącej świadczeń emerytalnych.

Art. 21.

Jeżeli wykonywujący świadczenia osobiste poniósł śmierć z powodu bezpośrednich działań wojennych w czasie wykonywania świadczenia osobistego, pozostała po nim rodzina ma prawo do zaopatrzenia w trybie i na zasadach, określonych w przepisach normujących zaopatrzenie inwalidzkie osób, które doznały uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia na skutek służby wojskowej.

do art. 21. I. Przepisy normujące zaopatrzenie inwalidzkie: patrz uwaga I. do art. 20.

Art. 22.

(1) Rodziny osób, powołanych do świadczeń osobistych, mają prawo do wojskowych zasiłków wojennych wedle tych samych norm i zasad, jak rodziny powołanych do czynnej służby wojskowej, jeśli świadczenia powołanych trwały dłużej niż 2 tygodnie.

(2) Prawa do wojskowego zasiłku wojennego nie mają rodziny osób, które za świadczenie osobiste pobierają wynagrodzenie wedle zasad, określonych w art. 14.

do art. 22 I. Wojskowe zasiłki wojenne. Sprawę tę reguluje
ust. 1. ustawa z dnia 15 lipca 1920 r. o zabezpieczeniu bytu rodzinom osób, pełniących ochotniczą lub obowiązkową służbę wojskową (Dz. U. Nr 62, poz. 403) ze zmianami z roz-

porządzenia Prezydenta Rzplitej z 16 marca 1928 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 324).

do art. 22
ust. 2.

do art. 22
ust. 2.

II. Rodziny osób, które pobierają wynagrodzenie wedle zasad, określonych w art. 14, to jest rodziny osób, wykonywujących świadczenia na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucji, organizacji, przedsiębiorstw oraz gospodarstw wiejskich.

Art. 23.

(1) Powołani do świadczeń osobistych obowiązani są w czasie spełniania tego obowiązku do posłuchu rozkazom i poleceniom przełożonych w zakresie wykonywania robót i usług, objętych obowiązkiem świadczenia.

(2) W razie naruszenia tego obowiązku, wykonywujący świadczenia osobiste na rzecz władzy wojskowej podlegają ukaraniu dyscyplinarnemu przez wojskowych przełożonych dyscyplinarnych i według wojskowych przepisów dyscyplinarnych, a wykonywujący je na rzecz innych władz rządowych lub samorządowych albo też państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw albo gospodarstw wiejskich — ukaraniu w myśl art. 27 przez powiatowe władze administracji ogólnej.

(3) Na obszarze objętym stanem wojennym w miejscowościach, w których nie działają powiatowe władze administracji ogólnej, ukaranie następuje w myśl wojskowych przepisów dyscyplinarnych przez władze wojskowe, wskazane przez Naczelnego Wodza.

Do art. 23.

§ 49. Jako wykonywanie świadczeń osobistych na rzecz władzy wojskowej w rozumieniu art. 23 ust. 2 należy uważać również wykonywanie tych świadczeń w państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucjach, organizacjach, przedsiębiorstwach albo gospodarstwach wiejskich w przypadkach, gdy administracja tych instytucyj, organizacyj, przedsiębiorstw albo gospodarstw wiejskich została przejęta przez władzę wojskową i praca w nich odbywa się pod kierownictwem żołnierza jako dowódcy wojskowego.

do art. 23
ust. 1.

do art. 23 I. Posłuch rozkazom i poleceniom. Chodzi tu o bezwzględne wykonanie wszelkich poleceń, rozkazów, dotyczących robót i usług, objętych świadczeniem, bez względu na ich celowość i fachowość.

Wykonywujący świadczenie nie mają prawa odmowy wykonania polecenia, choćby nawet udowodnili, że było ono niewskazane.

Przepis ten ma na celu zapewnienie karności i ładu dla wykonania prac o doniosłym znaczeniu w krytycznych momentach.

II. Przełożonych. Przełożony — to każda osoba, cywilna lub wojskowa, pełniąca nadzór nad wykonaniem obowiązku osobistych świadczeń wojennych i mająca prawo rozkazywania świadczącym.

do art. 23
ust. 2. **III. Ukaranie dyscyplinarne według wojskowych przepisów dyscyplinarnych:** patrz rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 22 sierpnia 1925 r., w sprawie wojskowych przepisów dyscyplinarnych (Dz. U. Nr 91, poz. 638).

W § 4 A, litera e) rozporządzenie to poddaje władzy dyscyplinarnej przełożonych wojskowych osoby, powołane do osobistych świadczeń wojennych.

IV. Przez wojskowych przełożonych dyscyplinarnych. Zgodnie z wyżej powołanym rozporządzeniem, wojskowym przełożonym dyscyplinarnym jest ten przełożony, któremu na zasadzie §§ 22 — 36 przysługuje prawo nakładania kar na podwładnych.

do art. 23
ust. 3. **V. Obszar objęty stanem wojennym:** patrz uwaga III. do art. 5.

Art. 24.

(1) Decyzje władz, wydawane w wykonaniu postanowień rozporządzenia niniejszego, są natychmiast wykonalne, jeżeli w decyzji nie jest wskazany termin późniejszy, wniesienie odwołania nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji, jeżeli władza nie postanowi inaczej.

(2) Roszczenia o należności z tytułu wynagrodzenia za świadczenia (art. 12), zwrotu kosztów przejazdu (art. 15) i odszkodowania (art. 16) mogą być dochodzone w drodze powództwa sądowego w ciągu dni 30 od dnia doręczenia decyzji właściwej władzy, wydanej w I instancji.

do art. 24. **I. Porównaj uwagi XIV i XV do art. 6 oraz § 34 do art. 12.**

do art. 24
ust. 1. **II. Wniesienie odwołania nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji, jeżeli władza nie postanowi inaczej.** Zasadą jest więc, odmiennie niż w postępowaniu administracyjnym, natychmiastowa wykonalność decyzji, — władzy orzekającej jednak przysługuje prawo wstrzymania wykonania decyzji do czasu prawomocnego jej rozstrzygnięcia, bądź w samej decyzji, bądź w późniejszym postanowieniu. Prawo to służy również władzy wyższej, do której odwołanie wpłynęło.

do art. 24
ust. 2

III. Roszczenia mogą być dochodzone w drodze powództwa sądowego Z wyrażenia „mogą być dochodzone“ wynika, że stronie przysługuje wybór, bądź dochodzenia roszczeń z tytułu wynagrodzenia za świadczenia, zwrotu kosztów przejazdu i odszkodowania w drodze powództwa sądowego, pod warunkiem uprzedniego zgłoszenia tych roszczeń w drodze administracyjnej (porównaj §§ 29 — 34) i zapadnięcia nieprzychylnego orzeczenia właściwej władzy, wydanego w I instancji, bądź też prowadzenia sprawy w toku administracyjnym, w trybie ust. 1 a więc odwołania się od nieprzychylniej decyzji I instancji do instancji wyższej i ewentualnie do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

IV. W drodze powództwa sądowego: oczywiście przeciwko tej władzy lub instytucji, na rzecz której wykonywana była praca. Powództwo to musi być wniesione w trybie przewidzianym w Kodeksie Postępowania Cywilnego, a więc przez wniesienie pozwu, który powinien odpowiadać przepisom art. 137 i 206 K. P. C., przy czym w sprawach powyżej 1000 zł obowiązuje przymus adwokacki.

Pozew należy wnieść do sądu grodzkiego, jeśli chodzi o kwotę nie przewyższającą 1000 zł, jeżeli zaś chodzi o wyższą kwotę — do sądu okręgowego.

Pozew do sądu okręgowego wnosi się za pośrednictwem adwokata.

Sądy pracy nie są właściwe do rozpoznawania tych spraw z uwagi na to, że między korzystającym ze świadczeń a wykonującym je nie zachodzi stosunek pracy w sensie cywilno-prawnym (porównaj uwagę II do art. 19).

V. W ciągu dni 30 od dnia doręczenia decyzji. Jest to termin prekluzyjny prawa materialnego, to znaczy, że odmiennie niż terminy procesowe (np. 14-dniowy termin do wniesienia apelacji w sprawie cywilnej itd.) nie może być przywrócony, gdy uchybienie nastąpiło z powodów niezależnych od strony (np. siły wyższej), nawet za zgodą strony przeciwnej.

Do terminu tego nie stosuje się przepisu art. 181 § 4 K. P. C., głoszącego, że oddanie pisma w polskim urzędzie pocztowym jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu.

Pod groźbą nieważności przeto pozew z art. 24 ust. 2 winien się znaleźć w kancelarii sądowej najpóźniej w dni 30 od dnia zapadnięcia decyzji. W razie bowiem stwierdzenia uchybienia terminu sąd powinien z urzędu a więc nie czekając na wniosek strony przeciwnej, pozew odrzucić.

Zgodnie z ogólnymi zasadami ustaw cywilnych, do tego 30-dniowego terminu nie wlicza się dnia doręczenia decyzji, termin ten biegnie więc począwszy od dnia następnego.

Art. 25.

Wszelkie pisma i dokumenty w sprawach dotyczących świadczeń osobistych są wolne od opłat skarbowych.

Art. 26.

Kto uchyla się od obowiązku osobistego świadczenia lub od wykonania zarządzeń wydanych na zasadzie art. 11,

podlega karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 3000 złotych, albo obu tym karom łącznie.

do art. 26 I. Artykuły 26—28 traktują o wykroczeniach, popełnionych w związku z wykonywaniem osobistych świadczeń wojennych, a zagrożonych sankcjami, nie przekraczającymi kary aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 3000 zł (art. 1 prawa o wykroczeniach, rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 11 lipca 1932 r., Dz. U. Nr 60, poz. 572).

Do przestępstw art. 26 — 28 mogą mieć zastosowanie następujące przepisy części ogólnej prawa o wykroczeniach:

- 1) odpowiedzialność za wykroczenia zachodzi w razie popełnienia go, bądź z winy umyślnej, bądź nieumyślnej, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej (art. 4),
- 2) podżegacz ponosi odpowiedzialność w granicach swego zamiaru, jeżeli wykroczenie zostało dokonane, a sprawca nie miał lat 17, albo nie był zdolny do należytego pojmowania przedsiębranego działania lub kierowania swym postępowaniem, albo pozostawał w stosunku zależności od podżegacza, — nie ma odpowiedzialności za usiłowanie i pomocnictwo (art. 5),
- 3) karę aresztu wymierza się w dniach, tygodniach i miesiącach i co najmniej na przeciąg jednego dnia (art. 7),
- 4) grzywny nie wymierza się poniżej 1 złotego (art. 8 § 1),
- 5) w razie nieściągalności grzywny lub w razie gdyby jej ściągnięcie narażało skazanego na ruinę majątkową, karę tę zamienia się na areszt, przyjmując dzień aresztu za równoważnik grzywny od 1 do 50 zł (art. 10).

Areszt zastępczy nie może trwać krócej niż jeden dzień i dłużej niż najwyższy wymiar kary aresztu przewidzianego za dane wykroczenie, a gdy kara aresztu nie jest przewidziana — dłużej niż 3 miesiące; w razie częściowego uiszczenia kary pieniężnej areszt zastępczy zmniejsza się stosunkowo (art. 10).

- 6) Nie można wszcząć postępowania karnego z powodu wykroczenia popełnionego przed rokiem; przedawnienie przerywa każda czynność organu powołanego do udziału w postępowaniu karnym sądowym lub w postępowaniu karnym administracyjnym (art. 11).
- 7) Nie można wydać orzeczenia skazującego, jeżeli od popełnienia wykroczenia upłynęło lat 3 (art. 12).
- 8) Nie można wykonać kary, jeżeli od uprawomocnienia się orzeczenia albo od przerwania kary z jakichkolwiek powodów upłynęło lat 3. Przedawnienie kary nie biegnie w okresie jej odroczenia (art. 13).
- 9) Orzeczenie skazujące uważa się za niebyłe po upływie lat 3 od wykonania, darowania lub przedawnienia kary (art. 14).

Niezmiernie ważnym jest fakt, że prawo o wykroczeniach nie przewiduje zawieszenia wykonania kary, jak to czyni kodeks karny w art. 61.

II. Kto uchyla się od obowiązku. Uchylanie się od obowiązku świadczeń stanowi przestępstwo trwałe, polegające na wytworzeniu trwałego stanu przestępnego, którego każdy moment jest przestępstwem dokonany (orzeczenie całej Izby Sądu Najwyższego Nr 89 z 1927 r.). Zakończenie przestępnego działania następuje, gdy sprawca przestaje się uchylać i od tej daty dopiero obliczać należy terminy przedawnienia a nie np. od daty terminu wyznaczonego na staż wiennictwo.

Art. 27.

(1) Kto nie wykona rozkazu lub polecenia przełożonego w czasie spełniania obowiązku świadczenia osobistego w zakresie wykonania robót lub usług objętych tym obowiązkiem,

podlega karze aresztu do 2 tygodni lub grzywny do 500 złotych, albo obu tym karom łącznie.

(2) Jeżeli wskutek niewykonania rozkazu lub polecenia wynikła szkoda lub niebezpieczeństwo znacznej szkody

sprawca podlega karze aresztu do 1 miesiąca lub grzywny do 1000 złotych, albo obu tym karom łącznie.

do art. 27 I. Przełożony patrz uwaga II do art. 23.
ust. 1.

II. Podlega karze patrz uwaga I do art. 26.

III. Zgodnie z ust. 2 art. 23 ukaraniu na podstawie art. 27 podlegają wykonywujący świadczenia na rzecz władz samorządowych i rządowych z wyjątkiem wojska oraz na rzecz państwowych, samorządowych lub prywatnych instytucyj, organizacyj oraz przedsiębiorstw wiejskich.

do art. 27 IV. Szkoda lub niebezpieczeństwo znacznej szkody,
ust. 2. Rozporządzenie nie określa pojęcia szkody, w szczególności nie wyjaśnia, czy chodzi o szkodę w znaczeniu materialnym, czy też idealnym, pozostawiając tę kwestię jak i sprawę określenia rozmiaru szkody, rozważeniu władz orzekających.

Przez niebezpieczeństwo znacznej szkody należy rozumieć taki stan rzeczy, wytworzony przez sprawcę, który mógł wywołać znaczną szkodę, lecz szkoda ta nie nastąpiła, przy czym sposób odwrócenia niebezpieczeństwa (np. wskutek następnego działania sprawcy) jest dla istoty przestępstwa obojętny.

Art 28.

Kto będąc przełożonym w zakresie robót i usług objętych obowiązkiem świadczenia, nadużywa swego stanowiska lub je wykorzystuje bądź na szkodę interesu publicznego, bądź wyrządzając jakąkolwiek krzywdę swemu podwładnemu,

podlega, niezależnie od odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych, karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 3000 złotych, albo obu tym karom łącznie.

do art. 28. I. Patrz uwaga II do art. 23 i I do art. 26.

II. Nadużywa swego stanowiska lub wykorzystuje je tzn. przekracza zakres służbowych uprawnień, służących mu z tytułu pełnionych funkcji, szkodząc tym bądź interesowi publicznemu (celowi świadczeń), bądź też krzywdząc podwładnych. Pobudką działania będzie najczęściej chęć zysku, lecz nie jest to jedyny czynnik umożliwiający powstanie przestępstwa.

III. Odpowiedzialność karna na zasadach ogólnych a więc niezależnie od popełnionego przestępstwa, np. za: kradzież — z art. 257 k. k., oszustwo — z art. 264 k. k., przywłaszczenie — z art. 262 k. k., zabójstwo — z art. 255 k. k., uszkodzenie ciała — z art. 235 — 239 k. k., obrazę — z art. 255 k. k., zniesławienie — z art. 256 k. k. oraz przede wszystkim za przestępstwa urzędnicze — z art. 286 — 290 k. k. (nadużycie władzy, ujawnienie tajemnicy urzędowej itp.).

Względem przełożonych, będących osobami wojskowymi, mogą mieć również zastosowanie przepisy części szczególnej kodeksu karnego wojskowego, o ile popełnią przestępstwo zawarte w tym kodeksie.

Art. 29.

Do orzekania o przestępstwach, wymienionych w art. 26, 27 i 28, powołane są powiatowe władze administracji ogólnej, jeśli nie zachodzi przypadek dyscyplinarnego ukarania w myśl art. 23 ust. 2 lub 3.

do art. 29. Powiatowe władze administracji ogólnej orzekać będą w trybie przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz. U. Nr 38, poz. 365).

Zgodnie z art. 640 kodeksu postępowania karnego (Dz. U. Nr 83, poz. 725) w ciągu 7 dni od ogłoszenia lub doręczenia orzeczenia powiatowej władzy administracji ogólnej można się zwrócić do tejże władzy z żądaniem skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego i w razie złożenia wymienionego żądania orzeczenie władzy administracyjnej nie ulega wykonaniu (art. 641).

Właściwym do rozpoznania sprawy jest sąd okręgowy, w którego okręgu znajduje się siedziba władzy, która wymierzyła karę administracyjną (art. 642). Sąd okręgowy nie jest związany wymiarem kary oznaczonym w orzeczeniu władzy administracyjnej (art. 648). Od wyroku sądu okręgowego w sprawach tych można tylko założyć kasację do Sądu Najwyższego, przy czym założenie kasacji nie wstrzymuje wykonania kary, z wyjątkiem kary pozbawienia wolności (art. 642).

Art. 30.

Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrom: Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Przemysłu i Handlu, Komunikacji, Rolnictwa i Reform Rolnych, Opieki Społecznej oraz Poczt i Telegrafów — każdemu we właściwym mu zakresie działania i w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Art. 31.

(1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(2) Równocześnie tracą moc obowiązującą: ustawa z dnia 25 lipca 1919 r. o osobistych świadczeniach wojennych (Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 401) i rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 czerwca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 456).

ROZPORZĄDZENIE O WOJSKOWEJ SŁUŻBIE POMOCNICZEJ.

Dalszym przepisem prawnym, na podstawie którego można budować przygotowania mobilizacji personalnej obywateli (względnie ludności) Państwa, jest rozporządzenie z dnia 24 września 1934 r. o wojskowej służbie pomocniczej (Dz. U. Nr 86, poz. 783), którego tekst podaję poniżej.

Opracowując komentarz prawny do rozporządzenia o osobistych świadczeniach wojennych zamierzałem pierwotnie ująć w nim również rozporządzenie o wojskowej służbie pomocniczej, gdyż te obydwa akty ustawodawcze mają podobne zadanie, to jest mobilizację do obrony kraju tych mieszkańców względnie obywateli, którzy nie są zdadni do walki z bronią w ręku. Niestety stanął temu na przeszkodzie brak rozporządzenia wykonawczego, bez którego komentarz byłby mało wartościowy, z tego powodu, że artykuły 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 23 odsyłają Czytelnika do rozporządzenia wykonawczego, które mają ogłosić Ministrowie Spraw Wojskowych i Spraw We-

wewnętrznych. Z uwagi więc na to, że szereg najważniejszych postanowień tego rozporządzenia ma być rozwinięty dopiero w rozporządzeniu wykonawczym, musiałem wstrzymać się z opracowaniem komentarza do tego aktu ustawodawczego, do czasu ogłoszenia do niego rozporządzenia wykonawczego.

Tymczasem jednak dla lepszego zrozumienia tego rozporządzenia postaram się w krótkich słowach wykazać najcharakterystyczniejsze różnice między tym aktem ustawodawczym a rozporządzeniem o osobistych świadczeniach wojennych.

Najważniejsza różnica wynika z postanowienia art. 2, w myśl którego powołani do wojskowej służby pomocniczej organizowani będą w oddziały zwarte, czego nie przewiduje rozporządzenie o osobistych świadczeniach wojennych.

Oddziały te posiadać będą charakter oddziałów wojskowych, co wynika z postanowień szeregu artykułów, a w szczególności z artykułu:

- a) 11, przewidującego składanie przysięgi wojskowej przez osoby powołane do wojskowej służby pomocniczej,
- b) 12, w myśl którego osoby pełniące wojskową służbę pomocniczą, otrzymać mają stopnie służbowe,
- c) 14, postanawiającego, że osoby pełniące służbę pomocniczą otrzymują: uposażenie, wyżywienie i zakwaterowanie na równi z żołnierzami, pełniącymi czynną służbę wojskową, jeśli ze względu na czas trwania służby i jej rodzaj zostanie uznane to za potrzebne,
- d) 15, nakazującego, że wszyscy pełniący służbę pomocniczą w razie utraty zdrowia uważani będą za inwalidów wojennych.
- e) 17, przewidującego prawo do zasiłku wojskowego dla rodzin osób pełniących służbę pomocniczą.
- f) 18, poddającego te osoby pod postanowienia ustaw, rozporządzeń oraz regulaminów, instrukcyj i przepisów służbowych, odnoszących się do żołnierzy.

Dalsza różnica wypływa z art. 3, który wylicza przykładowo specjalne rodzaje służby pomocniczej (wartowniczej, łączności, biernej obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej, sanitarnej, transportowej i biurowej), do której te oddziały mają być użyte.

Oddziały te będą najprawdopodobniej użyte w przypadkach, ustalonych w ust. 2 § 27 rozporządzenia wykonawczego do osobistych świadczeń wojennych (Dz. U. Nr 17/36, poz. 152), a więc wówczas, gdy praca będzie długotrwała, wymagająca przygotowania fachowego lub zawodowego oraz ujęcia powołanych w oddziały

zwarte. § 27 ust. 2 postanawia bowiem, że do osobistych świadczeń wojennych należy powoływać tylko w tych wypadkach, gdy praca, mająca być przedmiotem świadczenia ma być krótkotrwała i nie wymagająca przygotowania fachowego lub zawodowego oraz gdy nie będzie zachodzić potrzeba zorganizowania powołanych w oddziały zwarte.

O tym, że do pełnienia wojskowej służby pomocniczej potrzeba specjalnych kwalifikacji, przekonujemy się z art. 2 ust. 1, który przewiduje obowiązek odbycia przysposobienia do tej służby, czego nie ma w rozporządzeniu o świadczeniach osobistych.

Przysposobienie to odbywać się będzie między innymi w junackich hufcach pracy, które będą organizowane na podstawie dekretu Prezydenta Rzplitej z dnia 22 września 1936 r. o służbie pracy młodzieży (Dz. U. Nr 72, poz. 515).

W związku ze specjalnymi zadaniami, do których mają być użyte osoby powołane do wojskowej służby pomocniczej, art. 1 ust. 1 przewiduje pociągnięcie do nich tylko obywateli Państwa i to nie wszystkich, lecz wyłącznie płci męskiej. Kobiety zaś można powołać tylko te, które w czasie pokoju odbyły ochotniczo przysposobienie do wojskowej służby pomocniczej i są w wieku od 19 — 45 lat.

Prawo zgłaszania zapotrzebowań mają tylko władze wojskowe (które też mają prawo zwalniać od pełnienia tej służby), a więc odmiennie niż w rozporządzeniu o świadczeniach osobistych, w myśl którego prawo zgłaszania zapotrzebowania służy również resortom cywilnym, związanym z obroną kraju.

Dla ludzi, mieszkających stale w Polsce a nie posiadających obywatelstwa polskiego (paszporty nansenowskie), ważne jest również postanowienie art. 7, który postanawia, że „przepisy art. 8 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym stosuje się odpowiednio do wojskowej służby pomocniczej“. Artykuł 8 zaś postanawia, że mieszkańcy Polski, o ile nie udowodnią obywatelstwa obcego, podlegają obowiązkowi służby wojskowej, nie nabywając przez to obywatelstwa. Natomiast po 5 miesięcznej służbie wojskowej powinny w razie wniesienia prośby, otrzymać to obywatelstwo w drodze nadania.

Z postanowienia art. 1, w myśl którego do wojskowej służby pomocniczej obowiązani są tylko obywatele polscy i porównania go z art. 7 wynika, że podobnie jak ustawa o powszechnym obowiązku wojskowym tak i rozporządzenie o wojskowej służbie pomocniczej pociąga do świadczeń przez siebie ustanowionych wszystkich tych mieszkańców Polski, którzy nie mogą udowodnić obywatelstwa obcego Państwa.

Postanowienie art. 7 rozporządzenia o wojskowej służbie pomocniczej jest więc wielkim ułatwieniem w nabyciu obywatelstwa polskiego, którego nie daje nawet najdłuższe pełnienie osobistych świadczeń wojennych a wiemy, że w czasie ubiegłej wojny światowej trwały one przeszło 4 lata (podwoły),

Niezmierznie ważna różnica wynika dalej z art. 18 omawianego rozporządzenia, które poddaje osoby powołane do wojskowej służby pomocniczej ustawom, rozporządzeniom, regulaminom itd., dotyczącym żołnierzy. O ile bowiem osoby wykonywujące osobiste świadczenia wojenne za brak posłuchu rozkazom i zleceniom przełożonych odpowiadać będą, bądź dyscyplinarnie przed wojskowymi przełożonymi, bądź przed władzami administracyjnymi za wykroczenia, o tyle te same czyny osób, pełniących wojskową służbę pomocniczą, mogą podlegać rozpoznaniu sądów wojskowych, według postanowień kodeksu karnego wojskowego, przewidującego w wielu przypadkach bardzo surowe sankcje karne, zwłaszcza za czyny popełnione w czasie wojny lub mobilizacji.

Ponadto istnieją pewne nieznaczne różnice w terminologii i kategoriach osób podlegających zwolnieniu na podstawie obydwu aktów ustawodawczych, których szerzej rozwijać nie warto.

W końcu z art. 5, który postanawia że „obowiązkowi służby pomocniczej podlegają mężczyźni od ukończonych lat 17 do ukończonych lat 60, którzy nie pełnią czynnej służby wojskowej ani też nie są obowiązani do pełnienia obowiązkowej służby czynnej, służby w rezerwie i w pospolitym ruszeniu“, wynika dalej, że rozporządzenie o wojskowej służbie pomocniczej jest uzupełnieniem ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym, mobilizując ludzi niezdatnych do pełnienia służby wojskowej z bronią i bez broni do tych zadań, związanych z obroną kraju, którym ze względu na swój stan zdrowia mogą podołać i do których można powołanych łączyć w oddziały zwarte.

Wniosek ten wynika zresztą z art. 24 omawianego rozporządzenia. Postanowienie zaś tego artykułu rozumieć można jako dalsze odciążenie władz wojskowych od tych spraw związanych z obroną kraju, które z powodzeniem mogą być wykonane przez władze cywilne.

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ z dnia 24 września 1934 r. o wojskowej służbie pomocniczej.

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 15 marca 1934 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawa-

nia rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 28, poz. 221) postanawiam co następuje:

Art. 1. (1) Z chwilą wybuchu wojny lub zarządzenia mobilizacji powstaje z mocy samego prawa obowiązek obywateli do pełnienia wojskowej służby pomocniczej.

(2) Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia wprowadzić obowiązek pełnienia wojskowej służby pomocniczej również, gdy wymaga tego interes obrony Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów, powziętą na wniosek Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 2 (1) Rada Ministrów może nałożyć już w czasie pokoju na mężczyzn, podlegających obowiązkowi wojskowej służby pomocniczej, obowiązek odbycia przysposobienia do tej służby w sposób, określony przez Ministra Spraw Wojskowych.

(2) Obowiązki i prawa, wynikające z odbywania i ukończenia przysposobienia, określi rozporządzenie Rady Ministrów.

Art. 3. (1) Obowiązek wojskowej służby pomocniczej polega na pełnieniu służby wartowniczej, łączności, biernej obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej, sanitarnej, transportowej, biurowej lub na wykonywaniu innych czynności i prac, potrzebnych dla celów obrony Państwa.

(2) Sposób pełnienia wojskowej służby pomocniczej oraz organizację oddziałów tej służby określi Minister Spraw Wojskowych.

Art. 4. (1) Obowiązek wojskowej służby pomocniczej trwa przez czas wojny lub przez czas pozostawania wojska lub marynarki wojennej albo ich części w stanie zmobilizowanym.

(2) Termin ustania tego obowiązku ogłasza w drodze obwieszczenia Minister Spraw Wojskowych.

(3) W przypadku przewidzianym w art. 1 ust. (2) obowiązek wojskowej służby pomocniczej trwa do czasu jego zniesienia rozporządzeniem Rady Ministrów.

Art. 5. Obowiązkowi wojskowej służby pomocniczej podlegają mężczyźni w wieku od ukończonych lat 17 do ukończonych lat 60, którzy nie pełnią czynnej służby wojskowej ani też nie są obowiązani do pełnienia obowiązkowej służby czynnej, służby w rezerwie lub w pospolitym ruszeniu.

Art. 6. (1) Do pełnienia wojskowej służby pomocniczej można powoływać również kobiety w wieku od ukończonych lat 19 do ukończonych lat 45, które w czasie pokoju na skutek ochotniczego zgłoszenia się ukończyły przysposobienie do wojskowej służby pomocniczej lub które w warunkach przewidzianych w art. 1, zgłosiły się ochotniczo do jej pełnienia.

(2) Warunki ochotniczego zgłaszania się kobiet do przysposobienia do wojskowej służby pomocniczej, zakres i sposób przeprowadzania tego przysposobienia oraz warunki ochotniczego zaciągu określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

(3) Obowiązki i prawa, wynikające z odbywania i ukończenia przysposobienia, określi rozporządzenie Rady Ministrów.

Art. 7. Przepisy art. 8 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym stosuje się odpowiednio do wojskowej służby pomocniczej.

Art. 8. (1) Wojskową służbę pomocniczą pełni się na podstawie powołania.

(2) Powołanie do pełnienia wojskowej służby pomocniczej przeprowadzają powiatowe władze administracji ogólnej, a w miejscowościach na obszarze objętym stanem wojennym, w których władze te nie działają — władze wojskowe, wyznaczone przez Naczelnego Wodza.

(3) Powołanie dokonywa się na podstawie zapotrzebowań, zgłaszanych przez władze wojskowe.

(4) Tryb postępowania przy zgłaszaniu zapotrzebowań oraz sposób przeprowadzenia powołania określi rozporządzenie Ministrów: Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. (1) Nie podlegają powołaniu do pełnienia wojskowej służby pomocniczej:

- 1) duchowni uznanych w Państwie wyznań religijnych,
- 2) posłowie na Sejm i senatorowie,
- 3) osoby niezdolne do tej służby wskutek choroby lub ułomności fizycznej,
- 4) osoby, których powołanie mogłoby uniemożliwić lub poważnie utrudnić wykonywanie przez nie świadczeń rzeczowych.

(2) Od pełnienia wojskowej służby pomocniczej mogą być zwolnieni:

- 1) sędziowie i prokuratorzy sądów powszechnych,
- 2) funkcjonariusze państwowi i samorządowi,
- 3) pracownicy zakładów i przedsiębiorstw państwowych oraz pracownicy zakładów, przedsiębiorstw i instytucyj, pracujących dla przemysłu wojennego,
- 4) osoby, których powołanie mogłoby spowodować zagrożenie bytu bądź ich rodziny, bądź też gospodarstwa, rękodziela, przemysłu lub handlu, stanowiącego źródło ich utrzymania,
- 5) osoby, odbywające studia.

(3) Szczegółowe warunki zwolnienia osób, wymienionych w ust.

(2), tryb postępowania oraz właściwość władz, orzekających o zwol-

nieniu, określi rozporządzenie Ministrów: Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Art. 10. (1) Osoby, pełniące wojskową służbę pomocniczą, mogą być zwolnione przez władze wojskowe od pełnienia tej służby.

(2) Właściwość tych władz oraz sposób przeprowadzania zwolnień określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 11. (1) Osoby, powołane do pełnienia wojskowej służby pomocniczej, składają po wcieleniu ich do oddziałów tej służby przysięgę wojskową.

(2) Rotę przysięgi ustali rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 12. Nazwy stopni służbowych osób, pełniących wojskową służbę pomocniczą, określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 13. (1) Minister Spraw Wewnętrznych może nałożyć już w czasie pokoju obowiązek rejestrowania się na osoby, które można powoływać do pełnienia wojskowej służby pomocniczej (art. 5 i 6) lub na pewne kategorie tych osób.

(2) Sposób przeprowadzania rejestracji oraz właściwość władz, powołanych do jej przeprowadzania, określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

Art. 14. (1) Osoby, pełniące wojskową służbę pomocniczą, otrzymują:

- 1) uposażenie,
- 2) wyżywienie i zakwaterowanie w naturze narówni z żołnierzami, pełniącymi czynną służbę wojskową,
- 3) odzież (umundurowanie), wyekwipowanie i uzbrojenie, jeśli ze względu na czas trwania służby i jej rodzaj zostanie uznane to za potrzebne.

(2) Szczegółowe przepisy co do wymienionych świadczeń wyda w drodze rozporządzenia Minister Spraw Wojskowych, — co do uposażenia — w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 15. Osoby, które doznały trwałego uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia w związku z pełnieniem przez nie wojskowej służby pomocniczej, będą uważane za inwalidów wojennych lub inwalidów wojskowych. Osobom tym oraz rodzinom, pozostałym po nich, tudzież po poległych lub zmarłych w związku z pełnieniem wojskowej służby pomocniczej, służy prawo do zaopatrzenia w trybie i na zasadach, przewidzianych w przepisach o zaopatrzeniu inwalidzkim

osób, które doznały uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia na skutek służby wojskowej.

Art. 16. Wojskową służbę pomocniczą uważa się co do zachowania uprawnień z tytułu ubezpieczeń społecznych przez osoby, pełniące tę służbę, za służbę wojskową. Otrzymywanie zaopatrzenia inwalidzkiego (art. 15) nie wyłącza uprawnień z tytułu ubezpieczeń społecznych na warunkach, przewidzianych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym.

Art. 17. Rodzinom osób, pełniących wojskową służbę pomocniczą, służy prawo do wojskowego zasiłku wojennego w trybie i na zasadach, przewidzianych w przepisach o wojskowych zasiłkach wojennych.

Art. 18. Postanowienia ustaw i rozporządzeń oraz regulaminów, instrukcyj i przepisów służbowych, odnoszące się do żołnierzy, stosuje się odpowiednio do osób, powołanych do pełnienia wojskowej służby pomocniczej.

Art. 19. Kto, będąc powołany na podstawie art. 2 do odbycia przysposobienia do wojskowej służby pomocniczej, nie zgłasza się w czasie i w miejscu wskazanem lub w inny sposób uchyla się od odbycia przysposobienia,

podlega karze aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 3.000 złotych, albo jednej z tych kar.

Art. 20. Kto nie zgłasza się do rejestracji, zarządzanej na podstawie art. 13,

podlega karze aresztu do 1 miesiąca i grzywny do 1000 złotych, albo jednej z tych kar.

Art. 21. Kto w czasie odbywania przysposobienia do wojskowej służby pomocniczej nie stosuje się do zarządzeń i poleceń, wydawanych w związku z odbywaniem przysposobienia,

podlega karze grzywny do 50 złotych.

Art. 22. Orzecznictwo w sprawach o przestępstwa, przewidziane w art. 19, 20 i 21, należy do właściwości powiatowych władz administracji ogólnej.

Art. 23. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrom: Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych.

Art. 24. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Z dniem tym tracą moc obowiązującą postanowienia rozdziału VI ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 60, poz. 455).

ŹRÓDŁA.

1. Źródła ustawodawcze (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Monitor Polski oraz Dzienniki Rozkazów Wojskowych, wyszczególnione w tekście).
2. Kodeks zobowiązań — rozp. Prez. Rzplitej z dnia 27 października 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr 82, poz. 598).
3. Kodeks karny — rozp. Prez. Rzplitej z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 60, poz. 571).
4. Prawo o wykroczeniach — rozp. Prez. Rzplitej z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 60, poz. 572).
5. Kodeks postępowania karnego — rozp. Prez. Rzplitej z dnia 19 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr 83/32, poz. 725).
6. Encyklopedia podręczna prawa publicznego, dr. Z. Cybińskiego.
7. Encyklopedia prawa karnego — pod redakcją prof. W. Makowskiego.
8. Kodeks Pracy wydanie III — Józef Bloch.
9. Polskie Prawo Pracy — dr. Aleksander Raczyński.
10. Polskie Ustawodawstwo Wojskowe — w opracowaniu ppłk. K. S. dr. Mariana Buszyńskiego i mjr. K. S. dr. Bolesława Matznera.
11. Kodeks Karny Wojskowy — rozp. Prez. Rzplitej z dnia 21 października 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 91, poz. 765).
12. Ustawodawstwo wojenne (zał. 3 do Przeglądu Intendenckiego 1/36) — mjr. int. dypl. mr. Stanisława Żelaskiego.

32423/

2

Lc